

COMMISSIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN

Brussel, 13.5.2003
COM(2003) 262 definitief

**MEDEDELING VAN DE COMMISSIE AAN DE RAAD EN HET EUROPEES
PARLEMENT**

**OVER DE ONTWIKKELING VAN ENERGIEBELEID VOOR DE UITGEBREIDE
EUROPESE UNIE, HAAR BUURLANDEN EN PARTNERLANDEN**

INHOUDSOPGAVE

1.	Inleiding	4
1.1.	Totstandbrenging van een interne Europese markt voor elektriciteit en gas	5
1.2.	Milieu en energie.....	6
1.3.	Veiligheid van de voorziening en ontwikkeling van nieuwe infrastructuur	6
1.4.	Kernenergie	7
1.5.	Sturing en integratie van de Europese Onderzoekruimte op energiegebied	7
2.	Samenwerkingsmechanismen	8
2.1.	De energiedialoog tussen de Europese Unie en Rusland	8
2.2.	Het Euro-mediterrane Energieforum.....	10
2.3.	Zuidoost-Europa.....	11
3.	Gebieden van groter belang voor de EU	12
3.1	De Noordelijke Dimensie.....	12
3.2	Het bekken van de Kaspische Zee.....	12
3.3	Samenwerking met andere belangrijke partners	13
4.	Totstandbrenging van een grotere geïntegreerde Europese markt voor elektriciteit en gas op basis van gemeenschappelijke regels en beginselen.....	14
4.1	Vorderingen bij de totstandbrenging van de interne markt binnen de Europese Unie	14
4.2	Eisen voor de totstandbrenging van een grotere markt	15
4.3	Vorderingen bij de totstandbrenging van een grotere markt.....	16
5.	Noodzakelijke infrastructuur voor de totstandbrenging van een volledig geïntegreerde elektriciteitsmarkt	19
5.1	EU-Rusland	21
5.2	Zuidoost-Europa.....	22
5.3	Euro-mediterraan samenwerkingsverband.....	23
6.	Harmonisering en technische interoperabiliteit van elektriciteits- en gasnetwerken.....	23
7.	Veiligheid van de voorziening en de ontwikkeling van nieuwe infrastructuur voor gas en olie	24
7.1.	Fysieke veiligheid van de voorziening in netwerken	25
7.2.	Strategische en commerciële veiligheid van de voorziening	26
7.3	Gas.....	26
7.4	Olie	29

7.5	Investeren in modernisering van energiesystemen en energiebesparing.....	31
8.	Herziening en herstructurering van communautaire steunmechanismen in de energiesector.....	31
9.	Conclusie en concrete acties	33
10.	Bijlage I – Voorstellen voor EU-elektriciteitsprojecten in het Middellandse- zeegebied.....	35
11.	Bijlage II – Voorgestelde prioritaire gasprojecten	37

1. INLEIDING

Zoals President Prodi heeft geschetst¹ en zoals de Commissie uiteen heeft gezet in de mededeling betreffende Groot Europa², dient de Europese Unie te fungeren als een kracht voor stabiliteit en duurzame ontwikkeling op het Europese continent. Het uitbreiden van de voordelen van de interne markt maakt deel uit van die projectie van stabiliteit op de landen die de Unie omringen. Dit is een centrale rol voor de Unie.

Buurlanden van de Europese Unie van vandaag en morgen spelen een essentiële rol in het energiebeleid van de Unie. Ze leveren een belangrijk deel van de door de Europese Unie benodigde hoeveelheid aardgas en, in toenemende mate, olie; een rol die in de toekomst aanzienlijk groter zal worden. Zij en onze partners garanderen de doorvoer van primaire energie naar de EU. Deze landen worden in toenemende mate volwaardige, belangrijke en gelijkwaardige spelers op de interne markt voor gas en elektriciteit in de Europese Unie.

Deze mededeling richt zich op de betrekkingen op het gebied van energie van de uitgebreide Europese Unie met haar buren en de belangrijkste geografische partners in deze sector. Hoewel hij gebaseerd is op de mededeling betreffende Groot Europa, heeft de mededeling betrekking op een iets ander geografisch gebied, omdat ook zuidoost-Europa (ter illustratie van de mogelijkheden van de regulering van de markten) en het Kaspische Bekken zijn opgenomen waar dit van toepassing is. Deze twee gebieden zijn van bijzonder belang voor de totstandbrenging van een volledige interne energiemarkt en voor de continuïteit van energievoorzieningen voor de Europese Unie.³

De doelstellingen van het beleid dat in deze mededeling wordt uiteengezet, zijn als volgt:

- verbetering van de continuïteit van de energievoorziening van het Europese continent,
- versterking van de interne energiemarkt van de uitgebreide Europese Unie,
- ondersteuning van de modernisering van energiesystemen in onze partnerlanden en

¹ Romano Prodi, voorzitter van de Europese Commissie, Groot Europa - Een beleid van goed nabuurschap als sleutel tot stabiliteit, 'Vrede, veiligheid en stabiliteit - Internationale dialoog en de rol van de Europese Unie', Zesde ECSA-wereldconferentie, Jean Monnet-project. Brussel, 5-6 december 2002.

² De grotere Europese nabuurschap: een nieuw kader voor de betrekkingen met de oostelijke en zuidelijke buurlanden, Brussel, 11-3-2003 - COM/2003/0104 def.

³ De Commissie is voornemens eind 2003 een verdere mededeling uit te brengen die ingaat op infrastructurele aspecten in de toetredingslanden. In deze context belicht de Commissie deze aspecten niet tegen de achtergrond van de uitgebreide Europese Unie en de betrekkingen die zij zal hebben met de buurlanden en de partnerlanden. In deze latere mededeling wordt ingegaan op een vergroting van het geografische gebied van de Europese Onderzoekruimte – waarin energie een belangrijke rol speelt.

- facilitering van de uitvoering van grote nieuwe projecten op het gebied van energie-infrastructuur.

Samen met onze buurlanden en partners kan de Europese Unie het probleem aanpakken van de toenemende afhankelijkheid van externe energie en de noodzaak om infrastructurele problemen op regionaal niveau aan de orde te stellen, teneinde energiebronnen geografisch en technologisch te diversifiëren en de basis voor energiehandel op het Europese continent en de aangrenzende continenten te verbreden.

1.1. Totstandbrenging van een interne Europese markt voor elektriciteit en gas

De structurele hervormingen die leiden tot de totstandbrenging van een interne markt voor elektriciteit en gas in de Europese Unie worden weerspiegeld door ontwikkelingen in bijna alle buurlanden. Zoals door de Commissie is uiteengezet in de mededeling ‘De voltooiing van de interne markt⁴’, dient de doelstelling in deze context betrekking te hebben op de geleidelijke totstandkoming van een geïntegreerde Europese interne markt, dus niet van een markt die beperkt is tot de lidstaten van de Europese Unie. Mits er sprake is van gelijke kansen op het gebied van marktopenstelling, eerlijke concurrentie, en milieubescherming en veiligheid, met inbegrip van nucleaire veiligheid, zijn er talloze redenen om dergelijke ontwikkelingen actief na te streven. Een grotere Europese interne markt die op de juiste wijze is geïmplementeerd, zal tot meer concurrentie en lagere prijzen leiden, meer milieubescherming van een groter gebied mogelijk maken en de continuïteit van de voorzieningen in heel Europa vergroten. De Commissie stelt niet voor om alle normen en regelgevingskaders die van belang zijn voor de energiesector massaal en in hun geheel te exporteren. Wat we willen bereiken is dat de markttoegangsniveaus in grote lijnen hetzelfde zijn en dat er gelijkwaardige normen worden aangehouden die de bevolking in de Europese Unie rechtstreeks raken (vooral in de kernenergiesector). De afgelopen jaren heeft de Commissie deze doelstelling, namelijk het verbreden van de interne markt, actief nagestreefd en daarbij concrete resultaten geboekt. Dit dient gehandhaafd en voortgezet te worden. Deze mededeling zet een strategie uiteen om dit primaire doel te bereiken.

Om dit primaire doel te bereiken, dient er niet alleen een aantal gemeenschappelijke regels en normen in de energiesector te worden aangenomen, maar moet waar nodig ook de infrastructuur worden uitgebreid. Zonder voldoende interconnecties tussen elektriciteits- en gasnetwerken van de verschillende landen kan een daadwerkelijke concurrerende markt, die gekenmerkt wordt door een grote veiligheid van de voorziening, zich niet ontwikkelen. In 2001 heeft de Commissie een mededeling aangenomen betreffende de Europese energie-infrastructuur⁵, waarin een serie activiteiten uiteen wordt gezet die de noodzakelijke opbouw van ontbrekende schakels en de versterking van overbelaste schakels garandeert, teneinde een effectieve ontwikkeling van de interne markt van de Europese Unie te garanderen. Dit werd in 2002 in Barcelona onderschreven door de staatshoofden en regeringsleiders van de Europese Unie. Daarbij onderschreven ze met name een beoogd minimumaantal interconnecties tussen alle landen van de Europese Unie

⁴ COM(2001) 125, 13.3.2001.

⁵ COM(2001) 775, 20.12.2001.

en de buurlanden, waarmee in 10% van het binnenlandse verbruik zou kunnen worden voorzien. In deze mededeling wordt nagegaan welke maatregelen nodig zijn om deze doelstelling en de infrastructurele doelstellingen naar de buurlanden uit te breiden.

1.2. Milieu en energie

De Commissie zal echter beleid moeten ontwikkelen voor het beheer van de vraag en doelmatig gebruik van energie in de buur- en partnerlanden. Dit is op de lange termijn noodzakelijk om energiezekerheid te garanderen. Op grond van ons gezamenlijke streven naar bestrijding van klimaatveranderingen en andere milieuproblemen die met energie samenhangen, wordt hoge prioriteit gegeven aan de modernisering van de energiesystemen in onze buurlanden. Modernisering van investeringen, systemen van de volgende generatie en hernieuwbare energiebronnen zullen moeten worden gecombineerd met betere maatregelen voor het meten en transporteren en een betere prijsstelling voor energie, om zodoende de juiste stimulans te geven voor een doelmatig gebruik van energie, waarvoor in onze buur- en partnerlanden een aanzienlijk potentieel bestaat.

1.3. Veiligheid van de voorziening en ontwikkeling van nieuwe infrastructuur

Zoals is benadrukt in het Groenboek van de Commissie betreffende de veiligheid van de energievoorziening, importeert de Europese Unie reeds bijna twee derde van de benodigde fossiele brandstoffen (olie, gas en kool). Deze brandstoffen vertegenwoordigen 80% van het energieverbruik van de Europese Unie. Op basis van huidige trends verwacht men dat dit in 2020 toegenomen zal zijn tot 90% van het olieverbruik van de Europese Unie en 70% van het gasverbruik.

Wat elektriciteit betreft, blijft de hoeveelheid uitgewisselde energie tussen de EU/toetredingslanden en de buurlanden redelijk klein. In 2001 werd slechts 6,4 TWh geëxporteerd en 13 TWh geïmporteerd. Dit in vergelijking met de door een in 1999 uitgevoerd TACIS-onderzoek voorziene mogelijke hoeveelheid van 32 TWh per jaar, indien het Russische netwerk synchroon zou worden aangesloten op het netwerk dat beheerd wordt door de Unie voor de Coördinatie van de Elektriciteitsdistributie. Met betrekking tot koppelingen door het Middellandse-Zeegebied dient opgemerkt te worden dat een standaardkabel van 600 MW ongeveer 4 TWh elektriciteit per jaar kan vervoeren.

Wat **gas** betreft, resulteert dit in grote problemen op het gebied van de veiligheid van de voorziening. Deze verwachte toename zal haar oorsprong moeten vinden in nieuwe gasontwikkelingen, die geografisch verder van de Europese Unie verwijderd zijn en waarbij het gas vaak in moeilijkere omstandigheden wordt geboord. Om aan de toekomstige vraag van een uitgebreide Europese Unie te kunnen voldoen, waarbij verwacht wordt dat de importbehoefte in 2020 400 bcm zal bereiken, dient er de komende jaren in totaal voor miljarden euro te worden geïnvesteerd in nieuwe gasvelden, en vooral nieuwe pijpleidingen. Men voorspelt dat de bestaande capaciteit van 330 bcm met bijna 200 bcm moet worden vergroot. Om deze investeringen te realiseren, is het essentieel dat de Europese Unie een actieve rol speelt bij het faciliteren en stimuleren daarvan. In deze mededeling wordt in dit opzicht de rol van de Commissie opnieuw bekeken en worden voorstellen voor aanvullende maatregelen gedaan.

Met betrekking tot **olie** is het belangrijkste probleem dat aan de orde dient te worden gesteld de veiligheid van de voorziening, met name de maritieme veiligheid.

1.4. Kernenergie

Een belangrijk onderdeel van iedere vorm van energiebeleid binnen de Europese Unie met betrekking tot de buurlanden wordt onvermijdelijk gevormd door kernenergie. Het standpunt van de Europese Commissie ten aanzien van dit beleid binnen de Europese Unie wordt hierna uiteengezet.

Op 30 januari 2003 heeft de Commissie twee voorstellen aangenomen voor richtlijnen. Het ene voorstel heeft betrekking op de definitie van de basisverplichtingen en algemene grondbeginselen inzake de veiligheid van kerninstallaties, het andere op het beheer van gebruikte splijtstoffen en radioactief afval. Beide voorstellen zijn gebaseerd op hoofdstuk 3 van titel II van het Euratom-Verdrag over bescherming van de gezondheid.

Deze thema's en deze aanpak vormen de basis van het beleid van de Commissie op dit gebied richting the buurlanden. In dit verband is de Commissie van mening dat de grondbeginselen die in deze ontwerp-richtlijnen zijn uiteengezet, de basis moeten vormen voor gesprekken met derde landen en in het bijzonder met Rusland.

Het is bovendien van belang dat de Raad zo spoedig mogelijk de beschikking aanneemt die de Commissie de bevoegdheid geeft om met de Russische federatie te onderhandelen over een Euratom-overeenkomst over de handel in kernmateriaal, zoals door de Commissie is voorgesteld in haar mededeling over nucleaire veiligheid in het kader van de Europese Unie van 6.11.2002 (COM(2002) 605).

Deze interne stellingname zal de basis vormen voor gesprekken met derde landen over de handel in met behulp van elektriciteit opgewekte kernenergie, als onderdeel van het eisenpakket voor de totstandbrenging van een grotere markt (zie punt 4.2 hierna).

1.5. Sturing en integratie van de Europese Onderzoekruimte op energiegebied

Het zesde kaderprogramma voor onderzoek en technologische ontwikkeling (2002-2006) is voor de toetredende en kandidaat-landen toegankelijk onder dezelfde voorwaarden als voor de lidstaten.

Buurlanden worden ook sterk aangemoedigd om deel te nemen aan activiteiten in het kader van KP6: wetenschappelijke en technische overeenkomsten en een ad-hocpartnerschap in het kader van de samenwerkings- of associatieovereenkomsten zijn in de oostelijke, noordelijke en zuidelijke aangrenzende landen tot stand gekomen (Rusland, Oekraïne, IJsland, Liechtenstein, Noorwegen, Zwitserland met de 12 mediterrane partners). Een actieplan voor energieonderzoek wordt op dit moment in Rusland geïmplementeerd. In het kader daarvan worden onder meer discussierondes met deskundigen gehouden over prioritaire thema's en informatiecampagnes georganiseerd die de deelname van Rusland aan KP6-activiteiten moeten

bevorderen. Soortgelijke mechanismen moeten ook in de mediterrane partnerlanden kunnen worden opgezet.

Met een budget van meer dan twee miljard euro voor energie (nucleair en niet-nucleair) helpt het 6e KP voor OTO voornamelijk onderzoekers, bedrijfstakken en universiteiten in EU-lidstaten, toetredingslanden en buurlanden en levert het zo een bijdrage aan de totstandkoming van de Europese Onderzoekruimte, overeenkomstig de strategie van Lissabon.

Binnen dit kader zou de Commissie graag zien dat er fondsen worden aangewend voor onderzoek naar de vooruitzichten van de ontwikkeling van de waterstofeconomie. Deze brandstof kan mogelijk een bijdrage leveren aan de hoofdbeleidsdoelstellingen van Europa, te weten veiligheid van de energievoorziening en duurzame ontwikkeling. Waterstof kan ook bijdrage tot het bereiken van andere beleidsdoelen, zoals kwaliteit van de lucht en industriële concurrentiekracht.

2. SAMENWERKINGSMECHANISMEN

Bij het nastreven van deze doelstellingen heeft de Gemeenschap de afgelopen jaren drie belangrijke instrumenten ontwikkeld: de energiedialoog tussen de Europese Unie en Rusland, het Euro-mediterrane Energieforum en de regionale energiemarkt in Zuidoost-Europa [ZOE-REM].

2.1. De energiedialoog tussen de Europese Unie en Rusland

Rusland is nu al de grootste energiepartner van de Europese Unie. In 2001 was meer dan 19% van de totale netto olie-import van de Europese Unie en meer dan 40% van de gasimport van de Europese Unie afkomstig uit Rusland. Daarnaast was Rusland de grootste leverancier van uranium aan de Europese Unie en voorzag het in een belangrijk deel van de behoefte op het gebied van uraniumverrijking. In hetzelfde jaar vertegenwoordigde de energie-export qua waarde 50% van de totale Russische export naar de Europese Unie. Voor de Europese Unie is het belangrijk om de rol van Rusland als leverancier van gas en olie te handhaven en te vergroten, en Rusland als veilige en betrouwbare leverancier te versterken via technologische overdrachten en investeringen voor de opwaardering van de Russische energie-infrastructuur. Zowel de Europese Unie als Rusland hebben echter tevens het belang onderkend van een nieuwe politieke stimulans voor deze relatie, door samen te werken aan een strategisch samenwerkingsverband tussen de Europese Unie en Rusland op het gebied van energie, vanwege het belang van een doeltreffende energievoorziening en passende prijzen voor economische ontwikkeling op het gehele Europese continent, en vanwege het feit dat investeringen in energieproductie en -transport over het algemeen pas op de lange termijn kunnen worden terugverdiend.

Deze wederzijdse afhankelijkheid in de energiesector werd onderkend en op de topontmoeting tussen de Europese Unie en Rusland in Parijs in oktober 2000 werd overeenstemming bereikt over het houden van een regelmatige dialoog over energie tussen de Europese Unie en Rusland, om zodoende vooruitgang te

kunnen boeken bij de definiëring en afspraken voor een energiesamenwerkingsverband tussen de Europese Unie en Rusland. In de gezamenlijke verklaring⁶ werd het volgende opgemerkt: “In dat kader kunnen alle aangelegenheden van gemeenschappelijk belang in deze sector worden besproken, waaronder de samenwerking inzake energiebesparing en rationalisering van de infrastructuur voor energieproductie en -transport, de Europese investeringsmogelijkheden en de betrekkingen tussen producerende en verbruikende landen”.

Zorgen over het milieu in Rusland zullen ook in de toekomst de kern vormen van het debat en de Commissie zal druk blijven uitoefenen om tot vorderingen op dit gebied te komen. Zij zal ook de rol van het Protocol van Kyoto bij het terugdringen van de kooldioxide-emissies in Rusland blijven benadrukken.

In de drie jaar van haar bestaan heeft de energiedialoog een bijdrage geleverd aan de ontwikkeling van vertrouwen en een beter begrip van onze beleidsdoelstellingen op het gebied van energie, en is er aanzienlijke vooruitgang geboekt bij een aantal vastgestelde problemen, waardoor de weg is vrijgemaakt voor een langdurig geïnstitutionaliseerd samenwerkingsverband. Hieronder vallen:

- Het bepalen van energie-infrastructuurprojecten van gemeenschappelijk belang,
- Een niet-commercieel risicogarantiefonds,
- De centrale rol van langetermijncontracten voor gasvoorziening bij het veiligstellen van de voorwaarden voor de interne energiemarkt, door investeringen te faciliteren,
- Het wettelijke kader in Rusland,
- De handel in kernmateriaal en
- Schone kolenprojecten.

Daarnaast is overeengekomen dat er zal worden gewerkt aan proefprogramma's voor energie-efficiëntie in de regio's Astrakan, Archangelsk en Kaliningrad, en wordt er met de Russische overheid gewerkt aan specificaties voor technische ondersteuningsprojecten die in het kader van het TACIS-programma 2003 zullen worden gefinancierd. Het is bovendien van belang, nu in de belangrijkste stellingen in het Russische beleidsdocument “Energiestrategie tot in het jaar 2020”, wordt voorzien in een toename met 75% van de kolenproductie⁷ en een groeiende rol van kolen in de elektriciteitsopwekking⁸, om het gebruik van

⁶ Gezamenlijke verklaring van de Voorzitter van de Europese Raad, de heer J. Chirac, bijgestaan door Secretaris-generaal van de Raad/Hoge Vertegenwoordiger voor het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid van de EU, de heer J. Solana, de Voorzitter van de Commissie van de Europese Gemeenschappen, de heer R. Prodi, en de President van de Russische Federatie, de heer V.V. Poetin. Parijs, 30 oktober 2000. (Ref. : Persbericht 405 – nr.: 12779/00, <http://ue.eu.int/newsroom/>).

⁷ Van 258 miljoen ton in 2000 naar tussen de 340 en 430 miljoen ton in 2020.

⁸ De strategie streeft naar een ontwikkeling waarin de elektriciteitsopwekking met kolengestookte centrales moet toenemen van 17% van de totale productie in 2000 naar 29% in 2020, wat een verdubbeling zou betekenen van het kolenverbruik in de energiesector.

moderne, efficiënte en schonere technieken voor de verbranding van kolen aan te moedigen. Dat is ook, naast de wens om de meest efficiënte schone kolentechnieken van de EU te promoten, de reden waarom Rusland zowel in 2001 als in 2002 als prioriteit is aangemerkt in de oproepen tot het indienen van voorstellen⁹ in het kader van het CARNOT-programma¹⁰ dat betrekking heeft op de bevordering van het schone en efficiënte gebruik van vaste brandstoffen. Op dit moment lopen er drie projecten die met Rusland verband houden. Door de combinatie echter van lage energieprijzen in Rusland en de weinig veeleisende doelstelling van Kyoto voor de eerste verbintenisperiode (2008-2012) hebben energie-efficiëntie en energiebesparingen in de implementatie van het totale Russische energiebeleid geen hoge prioriteit gekregen.

2.2. Het Euro-mediterrane Energieforum

In het kader van het Barcelona-proces, dat in 1995 is opgestart door de Europese Unie en de 12 mediterrane partners¹¹, werd in 1997 het Euro-mediterrane Energieforum opgericht. De doelstelling van het forum heeft zowel betrekking op het versterken van de politieke dialoog tussen de mediterrane partners als, op een meer technisch niveau, het stimuleren van projecten en maatregelen van gemeenschappelijk belang.

Een eerste actieplan, dat betrekking had op de periode 1998-2002 en dat werd goedgekeurd tijdens de Euro-mediterrane ministeriële conferentie die in mei 1998 in Brussel is gehouden, stelde verscheidene prioriteiten en initiatieven vast. Hierbij werd onder andere voorzien in de oprichting van drie ad-hocwerkgroepen na 2000 op het gebied van energiebeleid, interconnecties en economische analyse.

De drie belangrijkste doelstellingen waarop de acties en prioriteiten zich in de energiesector moeten richten worden in het actieplan 1998-2002 als volgt omschreven:

- veiligheid van de voorziening, via de ontwikkeling en diversificatie van energiebronnen en een nauwe internationale samenwerking,
- concurrentiekracht van de energiesector, met het oog op de vrijhandelszone die voor 2010 gepland is en via uitbreiding van de industriële productie,

⁹ Oproep tot het indienen van voorstellen voor 2001.
Gepubliceerd in het Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen, C 270 van 25.9.2001, blz. 8.

Oproep tot het indienen van voorstellen voor 2002.
Gepubliceerd in het Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen, C 64 van 13.3.2002, blz. 11.

¹⁰ Beschikking 1999/24/EG van de Raad van 14 december 1998.

Gepubliceerd in het Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen, L 7 van 13.1.1999, blz. 28.

¹¹ De 12 mediterrane partners zijn: Algerije, Cyprus, Egypte, Israël, Jordanië, Libanon, Malta, Marokko, de Palestijnse Autoriteit, Syrië, Tunesië en Turkije. Libië accepteerde de voorwaarden en beginselen van het samenwerkingsverband niet en had samen met Mauritanië de status van waarnemer.

- bescherming van het milieu, door veilige en schone vormen van productie, vervoer en energiegebruik te waarborgen en energierendement en duurzame energie te stimuleren.

De uiteindelijke doelstelling van de drie ad-hocgroepen is het aanleveren van de noodzakelijke objectieve criteria, teneinde een consensus te bereiken voor prioritaire acties van gemeenschappelijk belang in de regio. Men heeft vastgesteld dat de zogenaamde trans-Euro-mediterrane netwerken, die de interconnecties voor gas en elektriciteit in de zuid-zuid- en de zuid-noord-regio veilig moeten stellen, een duidelijke prioriteit hebben.

2.3. Zuidoost-Europa

De Commissie heeft in maart 2002 voorstellen gedaan voor het creëren van een regionale elektriciteitsmarkt in zuidoost-Europa (ZOE). In november 2002 werd op de ministeriële conferentie in Athene door alle landen een intentieverklaring getekend¹², waarbij de Commissie en het Stabiliteitspact¹³ als sponsors optraden. De Commissie bereikte tevens overeenstemming over een gemeenschappelijk strategiedocument, dat stelt dat alle internationale donors op regionale basis actief zullen zijn.¹⁴ De verklaring van Athene riep de volgende organen in het leven, die samen het 'Athene-proces' worden genoemd:

- Een ministeriële vergadering om politieke leiding te geven aan het Athene-proces, die ten minste eenmaal per jaar bijeen wordt geroepen, en
- Een permanente werkgroep van hoge ambtenaren die tot nu toe eenmaal per kwartaal bijeengekomen is en die uitvoerende besluiten neemt over werkprogramma's en uitvoeringsstrategieën. De PWHA is de plek waar de belangrijkste mechanismen aanwezig zijn, namelijk het mechanisme voor collegiale toetsing en het vergelijkend verslag.

Daarnaast voorzag de verklaring van Athene in het 'forum van Athene', een replica van de fora van Madrid en Florence in de EU. Het forum van Athene brengt marktpartijen samen teneinde besprekingen te voeren over noodzakelijke hervormingen. Het forum bestaat uit de permanente werkgroep van hoge ambtenaren, de groep van regelgevende instanties (het Comité van Europese Energieregelgevers heeft een deelgroep voor Zuidoost-Europa opgericht), de groep Transmissienetbeheerders (een deelgroep van de Vereniging van Europese Transmissienetbeheerders), industriële vertegenwoordigers van de

¹² De landen die momenteel hebben getekend zijn Albanië, Bosnië-Herzegovina, de Federale Republiek Joegoslavië, Bulgarije, de voormalig Joegoslavische republiek Macedonië, Griekenland, Turkije, Kroatië, Roemenië en Kosovo (ondertekening op grond van VN-resolutie 1244). Waarnemers zijn onder andere Moldavië, Slovenië, Oostenrijk, Hongarije en Italië. Het geheel wordt gesponsord door de Europese Commissie en het Stabiliteitspact.

¹³ Het Stabiliteitspact voor Zuidoost-Europa is een instituut dat is opgericht om de politieke voorwaarden te creëren voor effectieve internationale hulp aan de regio, door donors te coördineren en plannen te presenteren aan de landen in de regio. Het wordt voorgezeten door de heer Erhard Busek.

¹⁴ Deze donors zijn: de EIB, de EBWO, de Wereldbank, de VS, Canada, Italië, Griekenland, Zwitserland, de Republiek Tsjechië en Duitsland. Sindsdien is het IEA daarbij gekomen. Het Verenigd Koninkrijk is betrokken via het werk van de EBWO.

Unie voor de Coördinatie van de Elektriciteitsdistributie op een *ad-hocbasis*, de Commissie en internationale donors van de regio.

Tegelijkertijd met de presentatie van het elektriciteitsplan kondigde de Commissie aan dat er in de toekomst een gelijksoortig gasplan zou worden gepresenteerd. De landen gingen in november 2002 met deze benadering akkoord op de ministeriële conferentie in Athene. Het gasplan zal halverwege 2003 worden geïntroduceerd. De instellingen zullen lijken op die van het Athene-proces, waarbij men als doel stelt om de twee processen tegen het einde van 2003 samen te voegen.

Een dergelijk politiek proces om een geïntegreerde regionale markt tot stand te brengen vereist meer juridische zekerheid en intensere energierelaties tussen de landen zelf en met de Europese Unie in haar geheel. Dit kan een concrete basis opleveren om de voordelen van de interne energiemarkt van de Europese Unie uit te breiden. De Commissie is voornemens de nodige werkzaamheden voor dit proces te ondersteunen.

3. GEBIEDEN VAN GROTER BELANG VOOR DE EU

3.1 De Noordelijke Dimensie

In de Noordelijke Dimensie wordt veel belang gehecht aan energithema's, vooral aan aspecten als veiligheid van de voorziening, concurrentiekracht en milieubescherming. Dit vindt zijn weerslag in het eerste Actieplan voor de Noordelijke Dimensie, dat de periode van 2000 tot en met 2003 beslaat. In de context van de Noordelijke Dimensie hebben de energieministers van de Oostzee-regio en de Europese Commissie in oktober 1999 op de conferentie in Helsinki besloten hebben om over te gaan tot de oprichting van een samenwerkingsverband op het gebied van energie in de regio van de Baltische Zee (*Baltic Sea Region Energy Co-operation – BASREC*) en de benoeming van een groep hoge energieambtenaren, teneinde de activiteiten te sturen, met inbegrip van de markten voor elektriciteit en gas. De activiteiten van BASREC zijn van groot belang geweest voor initiatieven op energiegebied in het eerste Actieplan voor de Noordelijke Dimensie, waarbij ook een impuls werd gegeven voor de sluiting van onveilige kerncentrales, het stimuleren van een nucleaire veiligheidscultuur en de verbetering van afvalbeheer.

Energiethema's zullen ook een zeer wezenlijke rol spelen in het tweede Actieplan voor de Noordelijke Dimensie (2004-2006), dat dit jaar moet worden aangenomen. Daarnaast zullen de ondertekening van de overeenkomst over een *Multilateral Nuclear Environmental Programme in the Russian Federation* (MNEPR) en de implementatie van door het ondersteuningsfonds van het *Northern Dimension Environmental Partnership* (NDEP) gefinancierde kernenergieprojecten bijdragen aan de verbetering van de nucleaire veiligheid in het gebied van de Noordelijke Dimensie, en met name in noordwest-Rusland.

3.2 Het bekken van de Kaspische Zee

Zoals is benadrukt in het Groenboek van de Commissie betreffende de veiligheid van de energievoorziening, heeft de Europese Unie een specifiek belang in de uitgebreide olie- en gasreserves van bekken van de Kaspische Zee,

dat in de toekomst een bijdrage zal leveren aan de veiligheid van de voorziening in Europa. De Kaspische olieproductie, momenteel zo'n 1,4 miljoen vaten per dag, zou in 2010 4 miljoen vaten per dag kunnen bereiken. De aardgasproductie in 2001 bedroeg 65 bcm en zou in 2010 kunnen zijn toegenomen tot 170 bcm per jaar. Men voorspelt dat Kazachstan in 2006 70 miljoen ton olie¹⁵ en 34 bcm gas zal produceren, terwijl Azerbeidzjan in 2006 meer dan 8 bcm aardgas zal produceren. Iran is de op één na grootste OPEC-producent van olie en heeft na Rusland de grootste gasreserves.

Uiteindelijk gaat het om de facilitering van het transport van Kaspische rijkdommen naar Europa, met Rusland als doorvoerland of via andere transportroutes. Beveiligde en veilige exportroutes voor Kaspische olie en Kaspisch gas zijn immers belangrijk voor de veiligheid van de energievoorziening van de Europese Unie, maar ook cruciaal voor de (economische, maar sociale en politieke) ontwikkeling van de Kaspische regio. In deze context dient men tevens te overwegen om het transport van aardgas uit het bekken van de Kaspische Zee via Iran en Turkije plaats te laten vinden.

In het kader van de partnerschaps- en samenwerkingsovereenkomsten met Azerbeidzjan en Kazachstan zijn gesprekken begonnen over samenwerking op energiegebied. Daarnaast wordt in het kader van TACIS technische ondersteuning verleend op energiegebied. De gesprekken gaan niet alleen over zuivere energievraagstukken, maar ook over thema's als het zakelijk klimaat in deze landen, vanuit een streven naar een optimalisering van hun economische ontwikkeling, alsmede een versterking van de al zeer aanzienlijke commerciële belangen van de EU in het bekken van de Kaspische Zee.

Investerings in de delfstoffen in het bekken van de Kaspische Zee staan nog min of meer in de kinderschoenen. Er wordt steeds meer geïnvesteerd, de landen zelf werken aan een wetgevend kader voor buitenlandse investeringen en de diverse internationale spelers ontwikkelen en verfijnen hun strategieën. Naast de aanwezigheid van de meer gevestigde spelers, bedrijven uit de EU, de VS en Rusland, is het opmerkelijk dat China sinds kort duidelijk meer inspanningen ontplooit om in de toekomst ook zijn voordeel te halen uit de natuurlijke bronnen van dit gebied.

3.3 Samenwerking met andere belangrijke partners

Oekraïne is het belangrijkste doorvoerland voor Russisch gas dat bestemd is voor West-Europa. Ongeveer 80% tot 90% van de Russische gasexport verloopt via Oekraïns grondgebied. Het belangrijkste doorvoernetwerk van Oekraïne bestaat uit ongeveer 14.000 km pijpleidingen, met een theoretische uitvoercapaciteit van 170 bcm per jaar. Met een capaciteit van 30 bcm heeft Oekraïne de op één na grootste opslagcapaciteit voor aardgas in Europa (na Rusland).

Een grote uitdaging wordt gevormd door de noodzaak om de algemene prestaties, veiligheid en beveiliging van het Oekraïense netwerk te verbeteren. Dit is één van de belangrijkste doelstellingen van de geïntensiverde samenwerking op het gebied van energie tussen de EU en Oekraïne sinds 2001. De relaties tussen de Europese Unie en Oekraïne in de koolwaterstofsector

¹⁵

1,4 miljoen vaten per dag.

worden bepaald door twee belangrijke doelstellingen: de stimulering van hervormingen in de sector en de verbetering van de veiligheid en beveiliging van het netwerk.

4. TOTSTANDBRENGING VAN EEN GROTERE GEÏNTEGREERDE EUROPESE MARKT VOOR ELEKTRICITEIT EN GAS OP BASIS VAN GEMEENSCHAPPELIJKE REGELS EN BEGINSELEN

4.1 Vorderingen bij de totstandbrenging van de interne markt binnen de Europese Unie

De interne elektriciteits- en gasmarkten binnen de Europese Unie komen in snel tempo tot stand. Dit zal leiden tot concurrerendere prijzen, strenge normen voor openbare diensten en de handhaving van strengere normen voor veiligheid van de voorziening. Hieronder volgt een aantal recente ontwikkelingen die zich bij het bereiken van deze doelstelling hebben voorgedaan:

- Vaststelling van een gemeenschappelijk standpunt van de Raad inzake de door de Commissie voorgestelde herziening van de richtlijnen inzake de interne markt voor elektriciteit en gas. Voor dit gemeenschappelijk standpunt zijn amendementen ingediend door het Europees Parlement. In de huidige versie echter zal het gemeenschappelijk standpunt – indien het ongewijzigd blijft - ertoe leiden dat alle niet-huishoudens hun gas en elektriciteit vrij kunnen inkopen bij alle bedrijven die in 2004 binnen de Europese Unie zijn gevestigd. Alle gebruikers, met inbegrip van huishoudens, zullen in 2007 hun eigen leverancier kunnen kiezen. De richtlijn vereist tevens wettelijke ontbundeling van enerzijds transport- en distributieactiviteiten en anderzijds opwekking en verkoop, en introduceert gereguleerde toegang voor derden tot transmissie en distributie, en gemeenschappelijke normen voor effectieve regelgeving. Tenslotte voorziet de herziening in maatregelen die strenge normen garanderen voor openbare diensten en het milieu.
- Aanneمة van een gemeenschappelijk standpunt van de Raad betreffende een Verordening inzake de grensoverschrijdende handel in elektriciteit. Voor dit gemeenschappelijk standpunt zijn amendementen ingediend door het Europees Parlement, maar in de huidige versie zal het voorzien in gemeenschappelijke basisregels voor tariefstructuren van elektriciteitstransport, alsmede een betrouwbaar mechanisme voor de ontwikkeling van geharmoniseerde grensoverschrijdende tarifieringsmethodologieën en mechanismen voor het beheer van overbelasting. Deze verordening bouwt voort op de vooruitgang die reeds is geboekt op het Europees Regelgevend Forum voor Elektriciteit ('het forum van Florence'), waarop men overeenstemming heeft bereikt inzake de introductie van een tarifiering voor transnationaal elektriciteitstransport, die toegang tot het netwerk van de Europese Unie verstrekt voor een tarief van slechts EUR 0,5/MWh. Men verwacht dat deze verordening het mogelijk maakt om dit tarief volledig af te schaffen, zodat de nationale transporttarieven toegangsrecht verschaffen tot het volledige netwerk van de Europese Unie.

- Voorstel van de Commissie voor een ontwerp-richtlijn betreffende maatregelen voor de beveiliging van aardgasvoorzieningen. Eenmaal aangenomen zal deze Richtlijn de handhaving garanderen van gemeenschappelijke hoogwaardige beleidstrajecten voor veiligheid van de voorziening en normen voor gasvoorzieningen in elke lidstaat en geschikte mechanismen creëren voor het aanpakken van potentiële problemen, met name met betrekking tot langetermijncontracten voor gasvoorzieningen en potentiële langdurige uitval van gasvoorzieningen voor de EU.
- Geleidelijke tenuitvoerlegging door gastransportbedrijven in de Europese Unie van ‘praktijkrichtlijnen’ voor het beheer van het gastransportnetwerk volgens beginselen van non-discriminatie en op een wijze die waarschijnlijk effectieve toegang voor derden garandeert tot het gastransportnetwerk.

4.2 Eisen voor de totstandbrenging van een grotere markt

Zoals hierboven aangegeven zijn er goede redenen om de interne elektriciteits- en gasmarkten buiten de grenzen van de EU uit te breiden. Om dit te verwezenlijken is het echter belangrijk dat aan de volgende eisen wordt voldaan:

4.2.1. *Gelijke kansen*

Markttoegang is een belangrijk beginsel dat aan de interne elektriciteits- en gasmarkt ten grondslag ligt. Daartoe moeten gelijke kansen worden gecreëerd. Er kan slechts sprake zijn van gelijke markttoegang indien alle markten in gelijke mate open staan voor eerlijke concurrentie. Dit vereist niet per se dat alle deelnemers in alle opzichten met identieke regels moeten werken. De wijze waarop markten voor wederzijdse concurrentie worden opengesteld moet wel wezenlijk overeenkomen. Desalniettemin dienen er waar mogelijk gestandaardiseerde of gemeenschappelijke regels te worden aangenomen, aangezien dit de efficiënte werking van de resulterende grotere interne markt zal verbeteren.¹⁶

4.2.2. *Gelijkwaardige milieu- en veiligheidsnormen*

De totstandbrenging van de interne energiemarkt gaat gepaard met strenge milieunormen. De naleving van strenge milieu- en veiligheidsnormen, met inbegrip van normen die betrekking hebben op nucleaire veiligheid, vormt een centraal onderdeel van de interne markt. De voorstellen van de Commissie voor het openstellen van markten voor concurrentie zijn op systematische wijze vergezeld gegaan van voorstellen die strenge milieunormen garanderen voor elektriciteitsproductie¹⁷. De naleving van dergelijke normen is niet alleen essentieel op het gebied van milieu en veiligheid, maar brengt tevens kosten voor elektriciteitsopwekkers met zich mee. Er is daarom behoefte aan een

¹⁶ Voor details van dit beleid wordt verwezen naar de mededeling van de Commissie: ‘Voltooiing van de interne energiemarkt’ COM (2001) 125 def., punt 2.9.1.

¹⁷ De opwekking van elektriciteit valt onder andere onder de richtlijn betreffende grote stookinstallaties (2001/80/EG), de richtlijn betreffende geïntegreerde preventie en bestrijding van verontreiniging (1996/61/EG) en de richtlijn betreffende elektriciteitsopwekking uit hernieuwbare energiebronnen (2001/77/EG). De Europese Commissie heeft een voorstel gedaan voor een richtlijn betreffende warmtekrachtkoppeling (COM(2002) 415). Strenge normen voor nucleaire veiligheid worden gehandhaafd via [het Euratom-verdrag].

equivalent beschermingsniveau teneinde de gecreëerde gelijke kansen te behouden. Verder kan de opwekking van elektriciteit uit milieutechnisch niet-duurzame thermische centrales of onveilige nucleaire installaties in buurlanden van de Europese Unie potentieel directe gevolgen voor gezondheid en milieu hebben binnen de Gemeenschap.

4.3. Vorderingen bij de totstandbrenging van een grotere markt

Binnen dit kader is de Commissie van mening dat er in lijn met het nabuurschapsbeleid van de Commissie actief moet worden gestreefd naar opnemingsproces van buurlanden van de Europese Unie in de interne gas- en elektriciteitsmarkt. Het opnemingsproces van dergelijke landen gaat aanzienlijk verder dan eenvoudige problemen op het gebied van open handel tussen de Europese Unie en haar buurlanden in het kader van meer algemene internationale handelsverplichtingen. Het heeft betrekking op de actieve totstandbrenging van een daadwerkelijk geïntegreerde markt, die vrij is van belemmeringen. Om dit te bereiken, zijn de volgende maatregelen genomen of worden samen met buurlanden voorbereidingen daartoe getroffen:

4.3.1. Rusland

Met het oog op het enorme potentieel van de Russische elektriciteitsmarkt is het noodzakelijk om duidelijk te streven naar een Rusland dat een belangrijke rol speelt op de interne elektriciteitsmarkt en, parallel daaraan, elektriciteitsbedrijven die een belangrijke rol spelen op de Russische elektriciteitsmarkt. Bovengenoemde eisen voor de totstandbrenging van een volledig geïntegreerde grotere elektriciteitsmarkt brengen in dit opzicht echter veel uitdagingen met zich mee. Daarom moet het proces dat dergelijke belemmeringen kan overwinnen, worden opgestart. De Commissie en de Russische overheid zijn samen met RAO-UES, Eurelectric en de Unie voor de Coördinatie van de Elektriciteitsdistributie¹⁸ reeds diepgaande besprekingen begonnen, om duidelijke activiteiten te bepalen die door beide partijen moet worden uitgevoerd teneinde geleidelijk equivalente niveaus van marktopenstelling, eerlijke markttoegang, milieubescherming en veiligheidsnormen te bereiken. Een eerste uitvoerige bespreking vond op 25 maart 2003 plaats in Brussel. Een tweede bespreking staat gepland voor mei in Moskou. Het is de bedoeling om tegen het einde van 2003 een duidelijk en feitelijk beeld te hebben van de maatregelen die nodig zijn om verder te gaan. In dit verband moeten er zo spoedig mogelijk discussierondes met deskundigen worden opgezet over de noodzakelijke nucleaire veiligheidsniveaus, inclusief die van de reactoren van de eerste generatie.

De Commissie stelt daarom voor om binnen het kader van de energiedialoog tussen de EU en Rusland en samen met de vertegenwoordigers van de

¹⁸ Nieuwe contacten tussen de Europese en Russische elektriciteitssector in het kader van de energiedialoog hebben op 20 maart 2002 reeds geleid tot de ondertekening van een protocol in Warschau door de Raad voor Elektrische Energie van het Gemenebest van Onafhankelijke Staten (GOS REE) en het Europees Comité van Elektriciteitsbedrijven (EURELECTRIC). Op deze wijze verplichtten de partijen die het protocol hebben ondertekend zich onder andere tot het stimuleren van de actieve ontwikkeling van de dialoog tussen betrokken netwerkverenigingen, teneinde de beste oplossingen en noodzakelijke maatregelen te bepalen voor het stimuleren van de ontwikkeling van koppelingen.

elektriciteitssector in de Europese Unie en Rusland een feitelijk rapport op te stellen van de situatie in 2004 op de elektriciteitsmarkten in zowel de Europese Unie als Rusland. Daaropvolgend is het de bedoeling van de Commissie om de opties te onderzoeken voor het streven naar een algemene overeenkomst met Rusland, die zal leiden tot een geleidelijke interconnectie en integratie tussen het Russische elektriciteitsnetwerk en het netwerk in continentaal Europa. Het is duidelijk dat er behoefte is aan een praktische en realistische benadering om deze ambitieuze lijst met voorwaarden te onderzoeken en aan de orde te stellen: een gemotiveerde stappenbenadering die verplichtingen schept voor alle betrokkenen, met duidelijke termijnen.

Een langetermijnvisie, die tot stand is gekomen binnen het kader van een gemeenschappelijke economische zone in de EU en Rusland, zou in een regelgevend systeem voorzien voor gas in Rusland, dat niet alleen verenigbaar is met dat van de Europese Unie, maar tevens is gebaseerd op dezelfde beginselen en mechanismen. Elk regelgevend systeem zou de specifieke behoeften van de Russische Federatie moeten beschermen. Een gemeenschappelijke regelgevende ruimte, die de gemeenschappelijke economische ruimte vergezelt, zou de zakelijke kansen voor alle deelnemers op de Europese en Russische gasmarkt enorm vergroten en op beide markten tot een veilige en efficiënte gasvoorziening leiden. Het is de bedoeling van de Commissie om de gedachtenwisseling over deze zaken te versnellen, zodat er gemeenschappelijke toekomstplannen kunnen worden opgesteld voor een stapsgewijze markt-integratie en een evenwichtige, wederzijdse marktpenetratie, zoals we die kennen bij andere externe gasleveranciers van de Europese Unie.

4.3.2. *Zuidoost-Europa*

In november 2002 tekenden de lidstaten van de zuidoost-Europese elektriciteitsmarkt op de ministeriële vergadering van het forum van Athene een intentieverklaring, waarmee ze zich verplichtten om parallelle regels te implementeren in de bepalingen van de Gemeenschap, teneinde een interne elektriciteitsmarkt in het gebied tot stand te brengen. De termijn die voor de tenuitvoerlegging van deze regels is vastgesteld is 2005. De verklaring voorziet, naast in bepalingen voor marktopenstelling waardoor gebruikers vrij een leverancier kunnen kiezen, onder andere in het volgende:

- het oprichten van een regulerende instantie en het aanstellen van een transportsysteembeheerder,
- het uitvoeren van hervormingsplannen voor tarieven,
- het implementeren van alle noodzakelijke technische normen, zoals netwerkcodes, boekhoudsystemen en informatieuitwisseling voor de werking van het netwerk,
- het implementeren van effectieve toegang voor derden tot infrastructuur, en
- het aannemen van mededingingswetgeving die vergelijkbaar is met die in de EU.

Er wordt momenteel gewerkt in het kader van de diverse vergaderingen van het Athene-proces, teneinde deze aangegane verplichtingen in concrete maatregelen om te zetten. Dit vindt plaats in nauwe samenwerking met internationale donors die dit proces ondersteunen en het Stabiliteitspact.

Met betrekking tot gas heeft de Commissie, zoals hierboven aangegeven, haar plannen aangekondigd om voorstellen te doen inzake het opstarten van een proces parallel aan het elektriciteitsproces van Athene, dat gebaseerd is op het *communautaire acquis*, maar is afgestemd op regionale behoeften, hetgeen zal leiden tot een regionale zuidoost-Europese gasmarkt en de integratie daarvan met de markt van de Europese Unie. De landen van de regio staan hier in beginsel positief tegenover en de Commissie zal in 2003 concrete voorstellen doen.

4.3.3. *Het Euro-mediterrane samenwerkingsverband*

De laatste vergadering van de ad-hocwerkgroepen Energie vond plaats op 19 en 20 februari 2003. Op deze vergadering werd de totstandbrenging van een open en concurrerende elektriciteits- en gasmarkt besproken. Er werd met name overeenstemming bereikt over het beginsel van het stimuleren van een regionale elektriciteits- en gasmarkt, met als doelstelling een geleidelijke integratie met de interne markt van de Europese Unie. Op het vierde EUROMED-energieforum, dat op 2 april 2003 in Brussel plaatsvond, werd deze doelstelling bevestigd.

De Commissie is van mening dat het om technische en geografische redenen passend is om deze doelstelling stapsgewijs te realiseren. Als eerste stap dient er op basis van de regels voor de interne markt van de Europese Unie en de instellingen van de zuidoost-Europese markt een regionale markt te worden gecreëerd voor het Maghreb-gebied, met inbegrip van Marokko, Algerije en Tunesië, en mogelijk Libië, afhankelijk van de verdere betrokkenheid van dat land bij het Barcelona-proces. Daartoe dient er snelle vooruitgang te worden geboekt met een overeenkomst en de daaropvolgende ondertekening van een intentieverklaring door de betrokken landen, die – net als bij zuidoost-Europa – concrete verplichtingen schept, zodat er progressiever kan worden gewerkt aan de bovengenoemde vaststelling van gemeenschappelijke regels en normen. De twee komende Euro-mediterrane conferenties van de ministers van Energie die dit jaar gepland zijn onder het Griekse en het Italiaanse voorzitterschap (Athene, 20-21 mei 2003 en Rome, 1-2 december 2003) zouden een unieke kans kunnen bieden voor het bespreken en ondertekenen van een dergelijke intentieverklaring.

Op basis van de bereikte resultaten kan het proces vervolgens worden uitgebreid naar de andere landen van het Barcelona-proces.

4.3.4. *Andere belangrijke partners*

Voortbouwend op de vooruitgang die is geboekt bij de integratie van de markten van de Europese Unie en Rusland, zal het in dit proces mogelijk zijn om te beginnen met de integratie van andere buurlanden, met name Oekraïne en Wit-Rusland. Op het gebied van elektriciteit zijn reeds concrete stappen ondernomen door Bialystok (Polen) via Wit-Rusland en Zamosc (Polen) vanuit Oekraïne via afzonderlijk geschakelde productiemiddelen van energie te voorzien en door het zogenaamde Burstyn-eiland in Oekraïne via Hongarije en

Slowakije te synchroniseren met het netwerk van de Unie voor de Coördinatie van de Elektriciteitsdistributie. De voorgenomen oprichting, samen met bedrijven uit Oekraïne, Rusland en de EU, van een consortium voor het beheer van het Oekraïense gasdoorvoernetwerk, moet ook een bijdrage leveren aan een betere integratie van dit netwerk in de interne gasmarkt van de Europese Unie.

Zowel Kazachstan als Azerbeidzjan hebben hun belangstelling uitgesproken voor een intensievere samenwerking op het gebied van energie in het kader van de partnerschaps- en samenwerkingsovereenkomsten die zij met de Europese Unie hebben gesloten. Discussies met deskundigen vinden op dit moment plaats om de mogelijkheden en voorwaarden voor een verdergaande deelname van deze landen aan de interne gasmarkt van de Europese Unie.

5. NOODZAKELIJKE INFRASTRUCTUUR VOOR DE TOTSTANDBRENGING VAN EEN VOLLEDIG GEÏNTEGREERDE ELEKTRICITEITSMARKT

Om de grotere Europese elektriciteits- en gasmarkt effectief te laten functioneren, is het niet voldoende om alleen gemeenschappelijke regels en normen toe te passen. Het is evenzeer noodzakelijk dat de lidstaten worden verbonden door een doeltreffende infrastructuur. In dit verband heeft de Commissie in 2001 een mededeling aangenomen betreffende de Europese energie-infrastructuur.¹⁹ De Commissie denkt aan een verdere mededeling betreffende hetzelfde onderwerp, voortbouwend op de vooruitgang die na de mededeling van 2001 is geboekt, waarin met name de positie van toetredingslanden aan de orde wordt gesteld.

In de mededeling van 2001 werd een aantal maatregelen gepresenteerd, met inbegrip van een beoogd interconnectieniveau van 10%²⁰ (berekend als 10% van de geïnstalleerde opwekkingscapaciteit van een lidstaat) en de prioriteit die gegeven dient te worden aan trans-Europese netwerkfinanciering ten behoeve van bepaalde projecten, waarvan is bepaald dat dit prioritaire projecten van pan-Europees belang zijn. De Raad van Barcelona stond positief tegenover deze mededeling en onderschreef met name de doelstelling van 10%. De Commissie stelde tevens een verhoging voor van het bestaande plafond van 10% voor bijdragen aan ontwikkelingsfasen van projecten tot 20% voor prioritaire projecten. Dit is nog steeds bij de Raad in behandeling.

Indien de buurlanden geleidelijk aan volledig geïntegreerd moeten worden in de interne markt, is voor deze landen is een gelijksoortige benadering vereist, die echter wel rekening houdt met bijzondere omstandigheden. Met het oog op het toewerken naar een daadwerkelijk Europese gas- en elektriciteitsmarkt, is het noodzakelijk om de buurlanden, alsmede de toetredingslanden en de kandidaat-lidstaten, volledig in het kader van het mechanisme voor trans-Europese netwerken te integreren. Veel projecten die de Gemeenschap met haar buurlanden verbinden komen reeds in aanmerking voor trans-Europese netwerkfinanciering. Met het oog op de snelheid waarmee een grotere Europese elektriciteits- en gasmarkt wordt gerealiseerd is het echter noodzakelijk om de projecten die momenteel in aanmerking komen opnieuw te evalueren. Daarnaast

¹⁹

COM(2001) 775, 20.12.2001.

²⁰

Mededeling van de Commissie COM (2001) 775 def., punt 3.1.

moet de wijze waarop andere communautaire steunprogramma's op dit gebied werken opnieuw worden bekeken.

Gezien de huidige status van de projecten die noodzakelijk zijn om de grotere interne energiemarkt doelmatig te laten functioneren, moeten de lijsten met projecten in de bijlagen I en II als zuiver indicatief en ter informatie worden beschouwd: het simpele feit dat er een schatting wordt gegeven van de kosten voor de uitvoering van deze projecten en dat er een lijst is opgesteld, verbindt de Commissie of de Unie in deze geenszins. Deze publicatie mag op generlei wijze van invloed zijn op de lopende werkzaamheden van de Commissie inzake de nieuwe financiële vooruitzichten.

Trans-Europese netwerkfinanciering en de andere programma's waarnaar hiervoor wordt verwezen, zijn niet alleen belangrijk voor de financiële bijdrage aan projecten die noodzakelijk zijn voor de voltooiing van de Europese elektriciteitsmarkt, maar fungeren tevens als een duidelijke verklaring van de Gemeenschap waaruit blijkt dat zij het belang van het betreffende project erkent. Deze erkenning is een belangrijke factor geweest bij het streven naar de concrete tenuitvoerlegging van projecten en de financiering ervan. Dergelijke ondersteuning kan en mag echter niet streven naar vervanging van private financiering van gas- en elektriciteitsnetwerken. Het opbouwen en onderhouden van infrastructuur blijft een taak van het bedrijfsleven. Communautaire programma's hebben in het verleden echter een essentiële rol gespeeld, door als katalysator of ondersteunend mechanisme te dienen voor projecten in het belang van de Gemeenschap en projecten van groter belang. Deze rol voor de communautaire instellingen blijft belangrijk. Men dient zich hier dan ook verder op te concentreren, met het oog op zich ontwikkelende energiedoelstellingen.

Daarnaast moeten andere communautaire steunprogramma's, alsmede het programma van de Gemeenschap voor regionale fondsen binnen de EU-lidstaten, een belangrijke rol blijven spelen en in de planningsfase beter worden gecoördineerd om aan de zich snel ontwikkelende en veranderende behoeften voor ondersteuning van infrastructurele ontwikkeling in buurlanden te kunnen voldoen. Koppelingen tussen energiesystemen kunnen vaak niet uit één programma worden gefinancierd, aangezien de koppeling de kunstmatige grenzen overschrijdt die zijn vastgesteld in de financieringsprogramma's (op de Balkan bijvoorbeeld gelden verschillende financieringsprogramma's voor de westelijke Balkan en de oostelijke Balkan).

Momenteel blijft het elektriciteitsvolume dat wordt uitgewisseld tussen de EU/toetredingslanden en buurlanden tamelijk klein. In het jaar 2001 werd er 6,4 TWh geëxporteerd en 13 TWh geïmporteerd (met uitzondering van Noorwegen, Zwitserland en de voormalige Joegoslavische landen, bedroeg de productie in de EU/toetredingslanden in 2001 ongeveer 3000 TWh). Om het potentieel voor capaciteitsvergroting te illustreren, kwam het hoge scenario in het TACIS-onderzoek, dat in 1999 werd afgerond, uit op een uitwisselingspotentieel van 32 TWh/jaar bij synchronisatie van de netwerken van de Unie voor de Coördinatie van de Elektriciteitsdistributie en Rusland. Met betrekking tot koppelingen door het Middellandse-Zeegebied kan een standaard onderzeese kabel van 600 MW ongeveer 4 TWh elektriciteit per jaar kan vervoeren.

Er is reeds een aanzienlijke hoeveelheid werk verricht bij het bepalen van infrastructuurprojecten die de Gemeenschap politiek voordeel opleveren en,

waar nodig en gepast, het vaststellen van de financiële ondersteuning die onontbeerlijk is om een grotere Europese elektriciteits- en gasmarkt te ontwikkelen welke een effectief niveau van concurrentie en veiligheid van de voorziening oplevert. De volgende indicatieve lijst van projecten blijft zich ontwikkelen. Zo kan bijvoorbeeld worden opgemerkt dat de Commissie momenteel het 2e Actieplan van de Noordelijke Dimensie voorbereidt, waarin ook een aantal projecten op energiegebied zijn opgenomen.

5.1 EU-Rusland

Momenteel is het Russische elektriciteitsnetwerk slechts in beperkte mate gekoppeld met landen uit de Europese Unie. Het enige land waarmee een rechtstreekse koppeling bestaat is Finland. Wat de toetredingslanden betreft, bevinden de Baltische staten zich in hetzelfde synchrone gebied als Rusland en zijn zij op dit moment voor het netwerkbeheer afhankelijk van het Russische systeem. Op de middellange termijn overwegen zij hun elektriciteitsnetwerken synchroon te laten werken met de netwerken in Finland en Polen. Een toename in de interconnecties tussen Rusland en het continentale Europese netwerk, dat wordt beheerd volgens het systeem van de Unie voor de Coördinatie van de Elektriciteitsdistributie en dat garandeert dat handel vrijelijk kan plaatsvinden zodra problemen op het gebied van markttoegang, milieubescherming en nucleaire veiligheid zijn opgelost, moet dan ook als een prioriteit worden gezien.

Het Russische elektriciteitssysteem is synchroon gekoppeld aan dat van de Nieuwe Onafhankelijke Staten, met inbegrip van Oekraïne. Een effectieve koppeling met Rusland en overeenstemming over de hierboven vermelde problemen rond handel, milieu en veiligheid zouden dus een solide basis vormen voor het streven naar een gelijksoortige benadering voor de Nieuwe Onafhankelijke Staten, met name Oekraïne en Wit-Rusland.

Er zijn twee opties: niet-synchrone koppeling, die meer controle verschaft over stromen, en synchrone koppeling. Het laatste type geeft meer moeilijkheden bij de harmonisering van veiligheidsnormen dan het eerste type. Dit is een belangrijk probleem, omdat een duidelijke voorwaarde voor volledige interconnectie tussen de elektriciteitsnetwerken van de Europese Unie en die van de buurlanden de vaststelling is dat dit de veiligheid en betrouwbaarheid van beide netwerken en elektriciteitssystemen geenszins zal beperken. Rusland is, zowel politiek als technisch, een groot voorstander van synchrone koppeling. Hoewel de Commissie inziet dat er voordelen verbonden zijn aan een dergelijke interconnectie, staat het vast dat een aantal technische punten, alsmede relevante commerciële aspecten, zullen moeten worden bekeken alvorens van enige vorm van synchrone koppeling tussen de UCTE- en RAO-UES-systemen sprake kan zijn.

Momenteel werken de Unie voor de Coördinatie van de Elektriciteitsdistributie, het orgaan dat verantwoordelijk is voor het coördineren en vaststellen van normen voor het beheer van het continentale Europese netwerk, en haar tegenhangers in Rusland en de Nieuwe Onafhankelijke Staten nauw samen aan dit probleem. Er wordt momenteel begonnen met een voorbereidend haalbaarheidsonderzoek inzake de technische aspecten van interconnecties tussen de netwerken. Dit onderzoek zal binnenkort worden afgerond. De Commissie is vervolgens in 2003 van plan om samen met de Unie voor de Coördinatie van de Elektriciteitsdistributie en het niet-nucleaire Russische

elektriciteitsbedrijf RAO UES de referentievoorwaarden voor een volledig haalbaarheidsonderzoek te definiëren, teneinde de technische aspecten te onderzoeken met betrekking tot interconnecties tussen de netwerken. Dit zou tevens een onderzoek naar de vooruitzichten voor handel in elektriciteit omvatten, alsmede de feitelijke en potentiële knelpunten voor interconnecties en de technische problemen met betrekking tot onverenigbaarheid van het Russische elektriciteitssysteem en het systeem van continentaal Europa.

Zodra het onderzoek is afgerond, zou het vervolgens mogelijk zijn om de vooruitzichten en het noodzakelijke niveau van investeringen te beoordelen, hoewel het duidelijk is dat de financiering van deze investeringen hoofdzakelijk een zaak voor de particuliere sector is.

De Commissie acht het van belang dat er snel duidelijkheid moet komen over de interconnectiewijze die de voorkeur geniet. Interconnecties, mits deze kunnen worden gerealiseerd op basis van hoge veiligheids- en beveiligingsniveaus en vergezeld gaan van duidelijke overeenstemming over in hoofdlijnen gelijkwaardige niveaus van marktopenstelling, milieubescherming en nucleaire veiligheid, zijn duidelijk in het belang van zowel Rusland als de Europese Unie. Een dergelijke ontwikkeling zou een belangrijke aanvullende bron van concurrentie op de interne markt kunnen vormen en in de juiste omstandigheden de veiligheid van de voorziening kunnen vergroten.

De Commissie gelooft daarom dat dit interconnectieproject tot een prioritair project van Europees belang verklaard moet worden en dat men zou moeten profiteren van mogelijke ondersteunende financiering op grond van het trans-Europese netwerkmechanisme. Het moge duidelijk zijn dat er, alvorens er sprake kan zijn van de eventuele aanleg van extra interconnectiecapaciteit tussen de UCTE en de RAO-UES-systemen, eerst oplossingen moeten worden gevonden voor de hierboven besproken commerciële en milieuaspecten. In dit verband lijkt een stapsgewijze benadering, waarin vorderingen in de harmonisering van normen en handelsgebruiken, milieubescherming en nucleaire veiligheid, gelijke tred houden met een steeds sterkere interconnectie, een optie (onder voorbehoud van het gestelde in punt 4.2).

5.2 Zuidoost-Europa

Om de heraansluiting van het elektriciteitssysteem van de landen in de regio en de heraansluiting van deze landen met de EU te voltooien, is er een aantal strategische interconnecties aangewezen in de context van het proces van het forum van Athene. Het gaat om:

- de heraansluiting van de Ernestinovo- en Mostar-leidingen in Kroatië/Servië/Bosnië-Herzegovina,
- de voltooiing van de noord-zuidkoppeling in het westen, via Elbasan in Albanië,
- de uitbreiding van de koppelingen tussen Griekenland en Bulgarije, en

- de uitbreiding van de koppelingen tussen Griekenland en Italië enerzijds en Griekenland en Turkije anderzijds (Ipiros–Puglia en Philippi–Hamidabad).

De Commissie gelooft daarom dat deze interconnectieprojecten tot een prioritair project van Europees belang bestempeld moet worden en dat men zou moeten profiteren van mogelijke ondersteunende financiering op grond van het Trans-Europese Netwerkmechanisme [TEN]. Met betrekking tot gas worden de leidingen die noodzakelijk zijn voor de voltooiing van de regionale gasmarkt momenteel onderzocht in de context van de voorgestelde oprichting van de regionale markt zelf. Alle noodzakelijke leidingen worden overwogen in de context van toekomstige herzieningen van de TEN-richtlijnen.

5.3 Euro-mediterraan samenwerkingsverband

De mediterrane elektriciteitsring koppelt alle landen van het Euro-Med-proces. Deze ring is nog niet voltooid. De ring dient te worden voltooid en versterkt door directe koppelingen tussen een aantal Med-ring-landen en de EU. Het is belangrijk om snel vooruitgang te boeken bij een aantal koppelingen waarmee de ring zal volgemaakt, en een aantal leidingen dat zal zorgen voor effectieve koppelingsniveaus tussen de ring en de EU. Met betrekking tot het laatste zijn de volgende koppelingen het belangrijkste. Deze koppelingen zijn vastgesteld door de ad hoc werkgroepen Energie en het EUROMED-energieforum:

- vergroting van de capaciteit tussen Marokko en Spanje,
- vergroting van de capaciteit tussen Griekenland en Turkije
- interconnectie tussen Algerije en Spanje, en
- interconnectie tussen Italië en Tunesië.

De mediterrane elektriciteitsring dient te worden gezien als een prioritair project van Europees belang en moet in aanmerking komen voor steun op grond van het TEN-programma en MEDA, samen met een aantal projecten dat noodzakelijk is voor de voltooiing van de mediterrane ring, zoals uiteengezet in bijlage 1 van deze mededeling.

6. HARMONISERING EN TECHNISCHE INTEROPERABILITEIT VAN ELEKTRICITEITS- EN GASNETWERKEN

Om een volledig functionerende markt tot stand te brengen, is het tevens noodzakelijk om waar nodig de ontwikkeling te stimuleren van gemeenschappelijke technische en commerciële normen voor elektriciteits- en gasnetwerken, alsmede van gemeenschappelijke handelsvoorschriften en -systemen. Binnen de Europese Unie zijn deze zaken met name aan de orde gesteld door de Europese fora voor gas- en elektriciteitsregulering (de fora van ‘Florence’ en ‘Madrid’).

Met betrekking tot technische normen voor elektriciteit krijgt het forum van Florence input van de Unie voor de Coördinatie van de Elektriciteitsdistributie,

alsmede Nordel²¹ en andere netwerkverenigingen, in nauwe samenwerking met de Commissie, het Comité van Europese Energiereggevers, de Vereniging van Europese Transmissienetbeheerders en andere relevante belanghebbenden. De eerste concepten in de vorm van een operationeel handboek van de Unie voor de Coördinatie van de Elektriciteitsdistributie zijn reeds opgesteld en aan de belanghebbenden gepresenteerd. Voor gas wordt dit momenteel aan de orde gesteld door een volledig nieuwe bedrijfsgroep: 'EAZEE-Gas'. Deze vereniging begint nu met concrete werkzaamheden op het gebied van standaardisering.

Commerciële problemen zijn aangepakt op de fora van Florence en Madrid, via informele overeenstemming tussen de elektriciteits- en gassector, de nationale regelgevende autoriteiten, de lidstaten, consumentengroeperingen en de Commissie. Dit heeft met name geresulteerd in een overeenkomst inzake een transnationaal tariefmechanisme voor elektriciteit, dat nationale tarieven voor import, export en doorvoer vervangt door één heffing van EUR 0,5/MWh voor de gehele EU, een overeenkomst inzake richtsnoeren voor het beheer van overbelasting in de elektriciteitssector en een overeenkomst inzake richtsnoeren voor goede praktijken ten behoeve van het beheer van gastransportnetwerken.

Op elektriciteitsgebied heeft de vooruitgang die op het forum van Florence is geboekt een voorstel voor een verordening mogelijk gemaakt betreffende transnationale elektriciteitshandel, waarover de Raad tot een gemeenschappelijk standpunt is gekomen. De richtsnoeren voor goede praktijken ten behoeve van gas worden momenteel herzien.

Het is belangrijk dat buurlanden die geleidelijk worden geïntegreerd in de interne elektriciteits- en gasmarkten volledig aan deze mechanismen deelnemen en de resulterende overeenkomsten ten uitvoer leggen. De toetredingslanden, alsmede vertegenwoordigers van Rusland, namen reeds in 2002 aan de fora deel in de context van de energiedialoog tussen de EU en Rusland. Momenteel dient men zorgvuldige aandacht te schenken aan de garantie dat de zuidoost-Europese elektriciteitsmarkt, de Euro-Med-markt en andere buurlanden, met name Rusland, volledig geïnformeerd blijven over ontwikkelingen op de fora van Madrid en Florence en vice versa, en volledig in de gelegenheid worden gesteld om een inbreng in het proces te hebben. Terwijl de ontwikkelingen voortgaan en deze landen voorschriften uitvoeren die verenigbaar zijn met de voorschriften die de interne markt regelen, dienen deze landen volledig aan deze fora deel te gaan nemen, net zoals de toetredingslanden dat nu doen.

7. VEILIGHEID VAN DE VOORZIENING EN DE ONTWIKKELING VAN NIEUWE INFRASTRUCTUUR VOOR GAS EN OLIE

Bij het streven naar het gebruik van netwerken voor het transport van waterstof is de Commissie zich bewust van twee aspecten die samenhangen met de veiligheid van de voorziening. Het betreft enerzijds de fysieke en anderzijds de strategische en commerciële veiligheid van de voorziening. Voor het eerste dienen er veilige en doelmatige netwerken in stand te worden gehouden en voor

²¹ Nordel is een vereniging voor samenwerking op het gebied van elektriciteit in de Scandinavische landen.

het tweede moeten we kunnen beschikken over de leidinginfrastructuur die nodig is om te voldoen aan de behoeften voor het binnenlandse verbruik.

7.1. Fysieke veiligheid van de voorziening in netwerken

7.1.1. Veiligheid van pijpleidingen

Pijpleidingen worden over het algemeen beschouwd als een veiliger weg voor het transport van gevaarlijke stoffen dan andere transportmethoden. In de Europese Unie wordt steeds meer gebruik gemaakt van pijpleidingen en de Europese pijpleidingnetwerken groeien snel. Historisch gezien is de veiligheid binnen de lidstaten altijd goed geweest en heeft het merendeel van de ongevallen met pijpleidingen zich voorgedaan buiten de Europese Unie.

Erkend wordt echter dat er zich in Europa en in de wereld wel ongevallen met pijpleidingen hebben voorgedaan, wat betekent dat er sprake is van een potentieel gevaar voor zware ongevallen. Zowel de Raad als het Europees Parlement hebben te kennen gegeven dat pijpleidingen zouden moeten worden opgenomen in de werkingssfeer van de communautaire wetgeving inzake gevaren van zware ongevallen. Dit valt onder het zogenaamde “voorzorgsbeginsel” waarop het milieubeleid van de Gemeenschap is gebaseerd.

Uit een analyse van de bestaande wetgeving binnen de Europese Unie²² blijkt dat er grote verschillen zijn in de mate waarin de lidstaten omgaan met de beheersing van de gevaren van zware ongevallen met pijpleidingen. Er bestaan grote lacunes met betrekking tot de stoffen waarvoor regelgeving bestaat, het preventiebeleid inzake zware ongevallen en veiligheidsmanagementsystemen, de preventie van schade aan derden, noodplannen, publieksvoorlichting, ruimtelijke ordening en, last but not least, eisen inzake de rapportage van zware ongevallen met pijpleidingen.

Uit een analyse van dergelijke ongevallen met olie, gas en andere gevaarlijke stoffen²³ is gebleken dat het bestaan van wetgeving inzake de beheersing van pijpleidingen in andere geïndustrialiseerde delen van de wereld, zoals in de Verenigde Staten, bijdraagt tot een vergroting van de kennis over zware ongevallen en de gevolgen daarvan. Maar zelfs met de weinige informatie die in Europa beschikbaar is kon worden aangetoond er zich in het verleden zware ongevallen met pijpleidingen hebben voorgedaan en dat er een potentieel gevaar is dat er in de toekomst zware ongevallen voorkomen, vooral als men zich realiseert dat de Europese netwerken van pijpleidingen snel groeien en de bestaande netwerken op leeftijd komen.

De Commissie is van mening dat de belangrijkste onderdelen die op communautair niveau moeten worden ingevoerd en geharmoniseerd zijn: eisen betreffende veiligheidsmanagementsystemen, beheersing van externe inmenging, publieksvoorlichting, noodplannen, inspectiesystemen en ongevalsrapportage.

²² Regelgeving als benchmark voor de beheersing van de gevaren van zware ongevallen met pijpleidingen, GCO (1999).

²³ EUR Rapport 18122 EN, Analyse van ongevallen met pijpleidingen die gevaarlijke stoffen transporteren, Papadakis, G.A. (1999), ISIS, Gemeenschappelijk Onderzoeksbureau EG, Ispra 1999.

7.1.2. Geografische duidelijkheid en veiligheid

De Commissie zou graag zien dat er meer gebruik wordt gemaakt van nauwkeurige cartografische technieken en monitoringprogramma's voor waterstofnetwerken, evenals van monitoringprogramma's voor waterstoftransporten in het algemeen. Met de betere technieken kan nauwkeurig worden bepaald waar zich een eventueel probleem voordoet en met de programma's kan de situatie direct worden hersteld. Details van de voorstellen hieromtrent worden uitgewerkt in het kader van het Galileo-programma.

Galileo biedt zeer goede mogelijkheden voor het verbeteren van de beveiliging en de veiligheid van netwerken, evenals van maritiem transport in energieprojecten. Bij de ontwikkeling van dit project is nauwe samenwerking met de buurlanden en de partners dan ook noodzakelijk. Het is vooral van belang dat deze landen worden betrokken bij de promotie van het gebruik van Galileo bij de toekomstige concrete toepassing in de energiesector, in het bijzonder bij de constructie en het onderhoud van pijpleidingen voor gas en olie en hoogspanningselektriciteitsleidingen, de bewaking van olietankers en het beheer van natuurlijke rijkdommen. In dit verband is in het kader van de energiedialoog tussen de EU en Rusland voorzien in de oprichting van een EU-Russisch observatiesysteem. Een dergelijk systeem zou ook in het Middellandse-Zeegebied en in zuidoost-Europa kunnen worden gecreëerd en worden geïntegreerd in het netwerk van het Europees Observatorium voor de olie- en gasvoorziening. Er zijn ook plannen voor een onderzoek naar een vergelijkbaar project in het bekken van de Kaspische Zee.

7.2. Strategische en commerciële veiligheid van de voorziening

7.3 Gas

Met betrekking tot veiligheid van de voorziening is het belangrijkste probleem voor Europa de garantie dat er sprake is van geschikte marktomstandigheden, en waar nodig de vereiste stimulansen, die de opbouw van nieuwe gasproductiecapaciteit en pijpleidingen garanderen, teneinde te kunnen voorzien in de toenemende Europese gasbehoeften. Zoals reeds vermeld, verwacht men dat het gasverbruik in de Europese Unie in de komende decennia aanzienlijk zal toenemen, terwijl de interne productie in de Europese Unie zal afnemen. De buurlanden van de Europese Unie zijn de voornaamste gasleveranciers en zullen dat ook blijven. Zoals is aangegeven in de bijgevoegde tabel 1, zal de gasimportbehoefte voor 2020 rond de 400 bcm liggen en voorspelt men dat de bestaande capaciteit van 330 bcm moet worden verhoogd met bijna 200 bcm. In dit opzicht is het belangrijk om onderscheid te maken tussen elektriciteits- en gasimport uit buurlanden naar de Europese Unie. Zelfs na de totstandkoming van een daadwerkelijke Europese elektriciteitsmarkt is het bijzonder onwaarschijnlijk dat de uitwisseling van elektriciteit met buurlanden hoger zal liggen dan 5% van het verbruik van de Europese Unie, vanwege de fysieke beperkingen, zoals verlies van elektriciteit bij transport over lange afstand. Met betrekking tot gas verwacht men echter dat de import naar de Europese Unie in 2020 meer dan 60% van de vraag van de Europese Unie zal dekken.

De ontwikkeling van nieuwe aanvoerwegen en de aanleg van pijpleidingen die het aanbod naar de EU brengen vereisen investeringen van miljarden euro. Om de financiering van deze investeringen mogelijk te maken, dient de

Gemeenschap blijkt te geven van haar inzet voor deze projecten. Dergelijke investeringen worden vaak gekenmerkt door aanzienlijke commerciële, en in sommige gevallen, politieke risico's. De energiedialoog tussen de EU en Rusland zou in dit opzicht in een belangrijk mechanisme kunnen bieden en kunnen fungeren als model voor de opbouw van een effectief en responsief mechanisme voor de aanpak van dergelijke problemen.

De steun van de Unie voor dergelijke projecten kan op diverse concrete manieren tot stand komen. De belangrijkste manieren zijn:

- deelname aan de financiering van projecten, met name via de Europese Investeringsbank, en
- deelname, zij het in beperkte mate, aan de financiering van projecten die als katalysator moeten fungeren, via communautaire steunprogramma's, met inbegrip van de Trans-Europese Netwerken (TEN). Een dergelijke bijdrage is niet alleen belangrijk voor de betreffende financiële bijdrage, die in vergelijking met de totale kosten voor het betreffende project beperkt is, maar is tevens van belang vanwege het feit dat op deze wijze de politieke steun van de Gemeenschap voor het betreffende project wordt onderstreept, waardoor het eenvoudiger wordt om particuliere financiële steun veilig te stellen. Zoals hierboven echter al is vermeld, kan en mag dergelijke ondersteuning echter niet streven naar vervanging van private financiering van gas- en elektriciteitsnetwerken. Financiële steun van de gemeenschap dient als katalysator en facilitator via deze programma's, niet als investering.

Van de volgende projecten kan worden vastgesteld dat het de belangrijkste projecten zijn die de komende jaren politieke en mogelijk financiële steun zullen aantrekken van de Gemeenschap, in het kader van geëigende en op maat gesneden programma's, teneinde de doelstellingen te bereiken met betrekking tot het garanderen van veiligheid van de voorziening voor doeltreffende en diverse gasvoorzieningen:

7.3.1. Rusland

- Het noordelijke trans-Europese gasleidingproject (ongeveer 1295 kilometer lang) vervoert Russisch gas van de Russische kust ten noorden van St. Petersburg via de Oostzee naar Noord-Duitsland en vervolgens via Nederland naar het Verenigd Koninkrijk. De pijpleiding zou een capaciteit hebben van 20 tot 30 miljard kubieke meter per jaar. Men voorziet dat de belangrijkste toekomstige gasbron voor deze pijpleiding het nieuwe Shtokman-veld is, dat zo'n 650 km ten noordoosten van Moermansk ligt, in de Barentssee).

- Een tweede Yamal-Europa-gasleidingnetwerk dat via Wit-Rusland en Polen loopt, en parallel loopt aan de eerste leiding. De capaciteit zou ongeveer gelijk zijn.²⁴

7.3.2. *Euro-mediterraan*

- Verbindingen tussen Frankrijk en Spanje, waardoor een tweede “Medgaz” tot stand komt;
- Verbindingen van Algerije naar Italië en Frankrijk via Sardinië en eventueel Corsica;
- Een gasverbinding tussen de Eu en de Arabische landen in vijf delen (Egypte-Jordanië, Syrië, Libanon, Cyprus en Turkije), waarvoor een overeenkomst tussen de deelnemende partijen noodzakelijk is;
- Levering aan de uitgebreide Europese Unie (met name de Baltische regio) van vloeibaar aardgas uit Egypte en Algerije.
- Een gasverbinding Turkije-Griekenland-Italië waarbij de landen in zuidoost-Europa direct of indirect betrokken zijn; op termijn zou het gas uit de Kaspische regio en Iran langs deze weg naar de uitgebreide EU-markt en de Balkanlanden kunnen worden getransporteerd;
- Gasverbinding Libië-Egypte ter voltooiing van de mediterrane gasring.

7.3.3. *Zuidoost-Europa*

- Gasleiding van Turkije via Bulgarije, Roemenië en Hongarije naar Oostenrijk.
- Gasleiding van Griekenland door de voormalige Joegoslavische Republiek Macedonië, Servië, Bosnië, Kroatië naar Slovenië.

7.3.4. *Bekken van de Kaspische Zee*

- Gasleiding van Azerbeidzjan via Georgië naar Turkije (zie 10.4.2);
- Gasleiding van Kazakstan naar Rusland (Oekraïne);
- Gasleiding van Iran naar Turkije.

7.3.5. *Andere belangrijke partners*

- Verbetering van de algemene prestaties, veiligheid en beveiliging van het gasdoorvoerennetwerk in de Oekraïne.

²⁴

In deze context is Wit-Rusland een belangrijk doorvoerland voor Russische gasleveringen aan Europa. Beltransgaz, dat een monopolie heeft op het transport van aardgas in Wit-Rusland, beheert in totaal meer dan 2000 kilometer aardgasleidingen.

7.4 Olie

De ongelukken met de Erika en de Prestige en de aanzienlijke aantasting van het milieu door de resulterende olie verliezen hebben de aandacht gevestigd op de noodzaak voor een gezamenlijk optreden van de Europese Unie en de buurlanden om zo streng mogelijke veiligheidsnormen te garanderen voor het transport van olie over zee.

Met het oog op de toenemende dichtheid van het scheepvaartverkeer op de wateren rond de EU, is het van het grootste belang om meer prioriteit toe te kennen aan het overwegen van alternatief transport van olie via pijpleidingen, waar dat economisch en technisch haalbaar is. Dit is aanzienlijk veiliger en milieuvriendelijker. Een aantal pijpleidingen verbindt de Europese Unie reeds met Rusland en het is van belang om te garanderen dat deze niet alleen optimaal worden benut, maar dat men tevens een nieuwe infrastructuur van pijpleidingen zal overwegen in plaats van nieuwe maritieme projecten. Andere pijpleidingen zouden kunnen garanderen dat de rijkdommen uit Saoedi-Arabië (doorvoer via Egypte), Irak (via Turkije), het bekken van de Kaspische Zee, Algerije en Libië de markt van de Europese Unie kunnen bereiken.

7.4.1. *Rusland*

Rusland is één van de grootste olieproducenten ter wereld en na Saoedi-Arabië de belangrijkste exporteur. Van de 124,4 miljoen ton export die in 2000 door de monopoliehoudende pijpleidingbeheerder Transneft is verwerkt, werd 70,5 miljoen ton of 57% via grote tankerterminals vervoerd.

Men voorziet dat de olieterminal bij Primorsk in de Golf van Finland, die eind 2001 is geopend, genoeg capaciteit zal hebben om in 2003 30 miljoen ton te exporteren. Omdat het gebied, dat zich bij het nauwe uiteinde van de ingesloten Oostzee en in een milieugevoelige zone bevindt, elk jaar zes maanden door ijs wordt afgesloten, zijn de gevolgen van een eventueel olie lek aanleiding genoeg om ervoor te zorgen dat er een nauwe samenwerking tot stand komt tussen de uitgebreide Europese Unie en de Russische instellingen, om de strengste veiligheidsnormen voor het transport van olie over zee te garanderen.

Vanwege de aanzienlijke olie- en gasreserves in het Noordpoolgebied van Rusland, wordt steeds meer maritiem transport langs het westerse deel van de Noordzeeroute overwogen, hetgeen een alternatief zou kunnen zijn voor export uit Rusland naar de internationale markten. De bijzonder fragiele en problematische omgeving vestigt echter de aandacht op de noodzaak van een garantie voor zeer strenge veiligheids- en milieunormen, en een diepgaande kennis en een diepgaand begrip van de klimaatomstandigheden. In deze context draagt de Commissie zorg voor de medefinanciering van een belangrijk onderzoek- en ontwikkelingsproject.²⁵

²⁵

ARCOP (Arctisch Operationeel Platform). Dit driejarenproject, dat in december 2002 is gestart, wordt gedeeltelijk door de Commissie gefinancierd in het kader van het vijfde kaderprogramma voor onderzoek en ontwikkeling. Er zijn 21 organisaties bij betrokken uit Finland, Duitsland, Nederland, het Verenigd Koninkrijk, Italië, Noorwegen en Rusland.

7.4.2. *Het Middellandse-Zeegebied*

In 2001 bedroeg de totale maritieme handel (import en export) van olie en olieproducten in het Middellandse-Zeegebied tussen de Europese Unie en haar twaalf mediterrane partners in totaal zo'n 63 miljoen ton.²⁶ Als echter alle in het Euro-mediterrane gebied geïmporteerde olie en olieproducten worden inbegrepen, dan bedraagt het totaal 395 miljoen ton, dat wordt vervoerd in zo'n 800 tankers.²⁷ Dit is bijzonder intensief verkeer voor een binnenzee die een zeer kwetsbaar milieu heeft en waarin geen enkel punt meer dan 400 kilometer van de kust verwijderd is. Omdat het ten minste 100 jaar duurt voordat het oppervlaktewater volledig is ververst, zouden de gevolgen van een ongeluk zoals met de Erika of de Prestige catastrofaal zijn.

7.4.3. *De Zwarte Zee*

Het transport van olie met schepen op de ingesloten Zwarte Zee is met de openstelling van de rijkdommen van het Kaspische zeebekken na het uiteenvallen van de Sovjet-Unie gestaag toegenomen. Er is nieuwe infrastructuur aangelegd die de Kaspische Zee en de Zwarte Zee verbindt, zoals de pijpleiding tussen het olieveld Tengiz in Kazachstan en de Russische terminal in Novorossysk, en de pijpleiding tussen het olieveld Chiarg in Azerbeidzjan en Soupsa in Georgië. Het transport van deze olie over de Zwarte Zee naar de Roemeense haven Constanza en de Bulgaarse haven Burgas, of door de Bosporus naar de internationale markten, heeft tot een grote toename in het scheepvaartverkeer geleid. De cijfers van 2002 geven aan dat er in beide richtingen van de Bosporus in totaal 122 miljoen ton olie is gepasseerd, in 7.400 tankers. Hieraan zou de nieuwe olieterminal in Odessa, de Oekraïne, moeten worden toegevoegd. Deze maakt deel uit van een strategie voor het diversifiëren van de energievoorzieningen, ten behoeve van olietransport vanuit het Kaspische gebied naar Midden-Europa en de Oostzee. De Commissie gelooft daarom dat het belangrijk is dat prioriteit wordt gegeven aan de samenwerking met de buurlanden, om zodoende de veiligheid en beveiliging van het olietransport over zee te verbeteren in het kader van de recente voorstellen van de Commissie als antwoord op het ongeluk met de Prestige. Mogelijkheden in dit verband zijn:

- Opwaardering en uitbreiding van de gehele Druzhba-leiding, met name in Noord-Europa, als alternatief voor het uitbreiden van het olietransport met schepen op de Oostzee.
- Verlenging van de leiding van Odessa naar Brody²⁸ tot Plock, ten behoeve van koppeling met de noordelijke Druzhba-route of de bestaande leiding naar de zeehaven van het Poolse Gdansk aan de Oostzee.

²⁶ EUROSTAT. Medstat-programma.

²⁷ Onderzoek door BEICIP in het kader van het MEDA-project 'Steun voor de ad-hocgroepen van het Euro-Mediterrane energieforum'.

²⁸ Deze pijpleiding is in augustus 2001 geopend, met een initiële capaciteit van 180.000 vaten per dag. Uiteindelijk is men van plan deze capaciteit te verhogen naar 560.000 vaten per dag.

- Aanleg van een leiding van Constanta naar Triëste, die de Roemeense haven Constanta met Trieste verbindt en olie levert aan de landen die deze leiding doorkruist.²⁹
- Aanleg van een leiding van Burgas naar Alexandropolis, die de Bulgaarse haven Burgas aan de Zwarte Zee verbindt met de Griekse haven Alexandropolis aan de Middellandse Zee. De aanleg van deze pijpleiding zou de toenemende druk van olietransport met schepen door de Bosporus verminderen.

7.5 Investeren in modernisering van energiesystemen en energiebesparing

De efficiëntie van de in deze mededeling besproken energiesystemen van onze partnerlanden zou aanmerkelijk kunnen worden verbeterd door investeringen in een moderne infrastructuur voor energieopwekking en pijpleidingen, maar ook door betere meetsystemen voor energie en een herziening van de energieprijzen.

Door investeringen in energiebesparing in meer algemene zin zouden energiebronnen vrij kunnen komen die in het belang van onze buurlanden en de EU kunnen worden geëxporteerd. Samenwerking op het gebied van energie-efficiëntie en energiebesparing zou dan ook een nog grotere prioriteit moeten krijgen dan nu het geval is in de energiedialoog tussen de EU en Rusland en in het Euro-mediterrane samenwerkingsverband.

Deze grotere prioriteit is ook noodzakelijk in het kader van het gezamenlijke streven van de EU en de buurlanden naar bestrijding van klimaatveranderingen. Daarbij moet gedacht worden aan gunstige omstandigheden voor hernieuwbare energiebronnen binnen een nog op te zetten grotere geïntegreerde elektriciteitsmarkt waarin gelijke toegang van hernieuwbare energiebronnen tot het netwerk wordt gegarandeerd, evenals aan adequate stimuleringsacties ten behoeve van de ontwikkeling van hernieuwbare energiebronnen.

Specifieke instrumenten als de Gezamenlijke Toepassing en het Clean Development Mechanism (CDM) die zijn opgezet in het kader van het Protocol van Kyoto, dienen ter ondersteuning van investeringen in moderne energie-infrastructuur, terwijl tegelijkertijd de emissie van broeikasgassen wordt teruggedrongen. Een dergelijk aanpak wordt zeer binnenkort in zuidoost-Europa geïmplementeerd. Ook dient erop te worden gewezen dat de Commissie na de Top van Johannesburg het concept van een "coalitie van goede wil" heeft gesteund.

8. HERZIENING EN HERSTRUCTURERING VAN COMMUNAUTAIRE STEUN-MECHANISMEN IN DE ENERGIESECTOR

Met het oog op bovenstaande is het noodzakelijk om de richtsnoeren voor de trans-Europese netwerken te herzien en de lijst met projecten bij te werken die

²⁹

Er wordt een aantal alternatieve routes overwogen: een mogelijke noordelijke route die door Zuid-Hongarije en Slovenië loopt en een zuidelijke route die door Servië, de Kroatische haven Omisalj en Slovenië loopt, naar de Italiaanse olieterminal in Trieste. Vanaf hier zou de pijpleiding kunnen worden gekoppeld aan de trans-Alpine-leiding die de olie verder zou vervoeren naar markten in Oostenrijk, Duitsland en de Republiek Tsjechië.

in aanmerking komen voor financiering in het kader van dit programma. Dit zal tevens een kans bieden om bij de herziening van de richtsnoeren rekening te houden met de behoefte aan een zo snel mogelijke en volledige integratie van de toetredingslanden in de interne elektriciteits- en gasmarkten.

Daarnaast is het aangewezen de soorten steun te herzien die door het TEN-programma kunnen worden overwogen. Deze zijn momenteel beperkt tot:

- medefinanciering van aan projecten gerelateerde onderzoeken,
- subsidies voor de rente op leningen die zijn verstrekt door de Europese Investeringsbank of andere openbare of private financiële organen,
- bijdragen aan kosten voor garanties op leningen van het Europese Investeringsfonds of andere financiële instellingen,
- directe subsidies voor investeringen in goed onderbouwde gevallen,
- risicokapitaaldeelname voor investeringsfondsen of vergelijkbare financiële ondernemingen.

Nieuwe gas- en olieleidingen die kunnen voldoen aan de toekomstige behoeften van de Gemeenschap zullen noodzakelijkerwijs hun oorsprong vinden in of lopen door gebieden waar verzekering tegen politieke risico's een voorwaarde is voor het aantrekken van financiën. Een dergelijke verzekering kan kostbaar zijn. Een bijdrage van de Gemeenschap aan dergelijke kosten voor projecten, die duidelijk in het belang van de Europese Unie zijn, kan een daadwerkelijke katalysator en stimulans vormen voor de ontwikkeling van deze netwerken. Het is daarom aangewezen de TEN-richtlijnen te herzien en tevens een bijdrage aan de kosten van een dergelijke verzekering toe te staan.

Ten slotte is in deze mededeling de aandacht gevestigd op de behoefte aan een coherente en gerichte benadering van communautaire steun voor infrastructuur in de energiesector, alsook op het belang van coördinatie tussen het TEN-E-beleid -programma, ondersteuningsprogramma's van de Europese Unie, alsmede infrastructurele activiteiten van internationale financiële instellingen, zoals de Europese Investeringsbank [EIB] en de Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling [EBWO].

De energiesector heeft een wezenlijke rol gespeeld in nationale en regionale communautaire samenwerkingsprogramma's. In haar recente mededeling "De grotere Europese nabuurschap" heeft de Europese Commissie voorgesteld dat de Gemeenschap meer bijstand moeten verlenen en deze meer moet afstemmen op de behoeften die voortvloeien uit nabuurschap, bijvoorbeeld door middel van een nieuw "nabuurschapsinstrument" dat op dit moment wordt bestudeerd. De mededeling wijst ook op de sleutelrol die zal worden gespeeld door de internationale financiële instellingen en noemt de mogelijkheid van een uitbreiding van het mandaat voor externe leningen van de Europese Investeringsbank.

In dit verband moet er goed aandacht worden besteed aan het investeringsklimaat en vooral aan het regelgevings- en wetgevingskader en het rechtstelsel waarbinnen de bedrijven uit de EU opereren. De Europese Commissie zal

gebruik maken van de mogelijkheden die worden geboden door de bestaande overeenkomsten met de partnerlanden bij het aanvullen van de hiervoor beschreven maatregelen. Ze zal dit doen via een intensieve politieke dialoog over deze thema's en zal pogen meer een beroep te doen op haar delegaties alsmede op de ambassades van de lidstaten ter plaatse.

9. CONCLUSIE EN CONCRETE ACTIES

Het toenemende belang van de buurlanden voor een juiste werking van de energiemarkten in de Europese Unie mag duidelijk zijn. Deze landen zijn onze belangrijkste partners voor de levering van gas en in toenemende mate olie. Deze rol zal in de toekomst steeds groter worden. Met het oog op de totstandbrenging van een zone met gedeelde welvaart en stabiliteit in en rond Europa, en rekening houdende met de toekomstige energiebehoeften van de Europese Unie, met name de toenemende afhankelijkheid van import uit deze landen, wordt een actieve benadering met betrekking tot het garanderen van een daadwerkelijke en effectieve dialoog die resulteert in een concreet samenwerkingsverband op het gebied van energie, steeds relevanter en belangrijker. Deze mededeling heeft de aandacht gevestigd op de volgende concrete actiegebieden die door de EU moeten worden aangepakt:

De geleidelijke totstandbrenging van een daadwerkelijke Europese elektriciteits- en gasmarkt, die potentieel meer dan 35 landen omvat met meer dan 600 miljoen inwoners, dient op de middellange termijn een duidelijke doelstelling van de Europese Unie te zijn. Deze markt dient te worden gerealiseerd op basis van gemeenschappelijke normen inzake marktopstelling, milieubescherming en veiligheid.

Deze Europese markt dient noodzakelijkerwijs stapsgewijs tot stand te worden gebracht. Bij toetreding zal de markt in 2005 reeds 25 EU-lidstaten omvatten. De lidstaten van de zuidoost-Europese elektriciteitsmarkt hebben zich reeds formeel verplicht om het communautaire acquis in deze sector voor elektriciteit aan te nemen, en het debat voert richting het aangaan van gelijksoortige verplichtingen voor gas.

Zo ook wordt er een concreet debat gevoerd over de totstandbrenging van een Euro-mediterrane elektriciteits- en gasmarkt. Men verwacht dat de Maghreb-landen in de eerste fase overeenstemming kunnen bereiken over een duidelijk tijdschema voor het aannemen van passende regels in 2003.

Met betrekking tot Rusland is een concrete discussie begonnen waarbij wordt nagegaan welke problemen aan de orde moeten worden gesteld op het gebied van een in hoofdlijnen gelijkwaardig marktopstellingsniveau, milieubescherming en veiligheid. Deze discussie moet nu voortgang vinden, samen met haalbaarheidsonderzoeken naar de interconnectie tussen de Unie voor de Coördinatie van de Elektriciteitsdistributie en NIS-netwerken. De doelstelling dient het sluiten van een formele overeenkomst over deze punten te zijn tussen de Europese Unie en Rusland, zodat de weg wordt vrijgemaakt voor eerlijke en vrije handel in elektriciteit. Op het gebied van gas speelt Rusland reeds een grote rol op de gasmarkt van de Europese Unie. De energiedialoog tussen de Europese Unie en Rusland heeft bewezen belangrijk en effectief te

zijn bij het identificeren en opheffen van moeilijkheden die zich in dit opzicht voordoen.

Ten slotte zal worden gestreefd naar een nauwe betrokkenheid van de buurlanden bij ontwikkelingen op het gebied van de technische harmonisering en interoperabiliteit van gas- en elektriciteitsnetwerken, hetgeen onder andere aan de orde is gesteld op de regelgevende fora van Florence en Madrid. Dit zou geleidelijk moeten leiden tot volledige deelname van buurlanden aan deze fora.

De aanleg van de nieuwe infrastructuur die noodzakelijk is om een dergelijke uitgebreide Europese markt effectief te laten functioneren en de toekomstige gasvoorziening van de Europese Unie te waarborgen vereist nauwe samenwerking tussen de Gemeenschap en de toeleveringslanden, alsmede landen die dienst doen als doorvoerregio's. De financiële en politieke inzet van de Europese Unie voor nieuwe ontwikkeling, versterking en diversifiëring van de gasvoorziening van de Gemeenschap is in dit opzicht essentieel. De Commissie stelt de volgende concrete maatregelen voor:

- Herziening van het mechanisme voor trans-Europese netwerken, zodat projecten die in deze mededeling zijn genoemd, ook in aanmerking kunnen komen (zonder de garantie te geven dat er ook inderdaad financiering plaatsvindt en met handhaving van het beginsel dat de private sector de eerste investeringsgemeenschap vormt).
- Het idee, binnen de herziening van de mechanismen voor trans-Europese netwerken, dat deelname mogelijk is in de dekkingskosten voor politieke-risicoverzekeringen.
- Een mechanisme voor een betere coördinatie van bestaande en nieuwe communautaire instrumenten ter ondersteuning van de ontwikkeling van energie-infrastructuur binnen en buiten de uitgebreide Europese Unie, en instelling van een nieuw, algemeen en alles omvattend financieringsinstrument voor energie-infrastructuur, gebaseerd op bestaande financieringsmechanismen, waarin de lacunes worden opgevuld. Doelstelling is ervoor te zorgen dat de aanleg van infrastructuur die de grenzen van verschillende financieringsjurisdicties van de EU overschrijdt, niet wordt belemmerd door gebrek aan coördinatie of het ontbreken van de essentiële geldelijke middelen. .
- Een groter beroep op Galileo ten behoeve van beveiliging, veiligheidsbeheer en aanleg.

Vaststelling van deze maatregelen en doorlopende intensivering van de dialoog tussen de Europese Unie en haar burens en partners zullen ruimte scheppen voor de ontwikkeling van een daadwerkelijke energiegemeenschap in de grotere Europese zone. Een dergelijke ontwikkeling zal een stimulans zijn voor gedeelde welvaart, stabiliteit en duurzame ontwikkeling.

BIJLAGEN

Opmerking:

Gezien de huidige status van de projecten die noodzakelijk zijn om de grotere interne energiemarkt doelmatig te laten functioneren, moeten de lijsten met projecten in de bijlagen I en II als zuiver indicatief en ter informatie worden beschouwd: het simpele feit dat er een schatting wordt gegeven van de kosten voor de uitvoering van deze projecten en dat er een lijst is opgesteld, verbindt de Commissie of de Unie in deze geenszins. Deze publicatie mag op generlei wijze van invloed zijn op de lopende werkzaamheden van de Commissie aan de nieuwe financiële vooruitzichten.

BIJLAGE I – VOORSTELLEN VOOR EU-ELEKTRICITEITSPROJECTEN IN HET MIDDELLANDSE-ZEEGEBIED

Elektriciteitsprojecten die als prioritaire projecten van Europees of pan-Europees (naar gelang van het geval) belang worden aangemerkt.

Om een volledige interconnectie tussen de Europese Unie en haar buurlanden te waarborgen komen de volgende projecten in aanmerking voor communautaire steun:³⁰

1.1. Marokko - Spanje

Het project zal de interconnectie tussen het Marokkaanse elektriciteitsnetwerk (Melloussa s/s) en het Spaanse elektriciteitsnetwerk (Puerto de la Cruz s/s) versterken via een tweede AC-koppeling door de Straat van Gibraltar.

Het project zit in de technische fase/ontwerpfase en men verwacht dat de interconnectie in 2005 in bedrijf zal zijn. De totale kosten van het project worden geschat op 120 miljoen euro. De Marokkaanse investering bedraagt 58 miljoen euro (ONE 18,7%, BEI 38,7%, BAD 26,6% en AFD 16%).

1.2. Marokko - Algerije

Voor 2003 wordt de toevoeging van een leiding van 400 kV voorzien tussen Marokko (Bourdim s/s) en Algerije (Hassi Ameer). Daarnaast worden in 2005 de interne verbindingen (van oost naar west) versterkt naar 400 kV. Deze infrastructuur zal de markt en de commerciële relaties tussen deze twee landen stimuleren en de doorvoer mogelijk maken van Algerijnse nieuwe productie. Geschatte kosten 40 miljoen euro.

1.3. Algerije - Tunesië

Tunesië beschikt momenteel over een interconnectie met Algerije via 4 leidingen (één van 225 kV, één van 150 kV en twee van 90 kV). De vijfde interconnectie, die momenteel wordt aangelegd, is geschikt voor 400 kV, maar werkt tijdelijk met een spanning van 225 kV (in 2002). De koppeling kan 1.720 Amp. aan. Men voorziet interne versterkingen in Algerije, die de ring van 400 kV van west naar oost zullen sluiten. Geschatte kosten 13 miljoen euro.

³⁰

Zie bijlage X voor meer informatie over de betreffende projecten.

1.4. Algerije - Spanje

Momenteel wordt een voorbereidend haalbaarheidsonderzoek uitgevoerd naar een HVDC-verbinding van Algerije (Terga s/s) naar Spanje (Litoral de Almeria s/s) via een onderzeese kabel (een verbinding van ongeveer 200 km). Een dergelijke kabel is met name relevant omdat men in Algerije van plan is om 2000 MW extra op te wekken, waarvan 1200 MW bestemd is voor export. Men voorziet dat de kabel een capaciteit zal hebben van 500 kV, waarbij een eerste fase van 1000 MW in 2005 in gebruik zal worden genomen, en een tweede fase in 2010. Geschatte kosten 700 miljoen euro.

1.5. Algerije - Italië

Momenteel wordt er een voorbereidend haalbaarheidsonderzoek uitgevoerd naar een potentiële interconnectie tussen Algerije (Skikda s/s) en Italië (Cagliari Sud s/s). De twee landen hebben een overeenkomst getekend die de betreffende netwerkbeheerders, GNERC en SONELGAZ, toestemming geeft om een haalbaarheidsonderzoek uit te voeren. Men voorziet dat de kabel een capaciteit van 400-500 kV zal hebben en in 2010 in bedrijf zal zijn. Geschatte kosten 535 miljoen euro.

1.6. Tunesië - Libië

De elektrische interconnectie tussen Tunesië en Libië is niet alleen van belang voor de elektrische energiesystemen van de twee landen die direct betrokken zijn, maar ook voor andere landen in de regio, omdat het de overdracht van elektriciteit mogelijk maakt tussen oostelijke en westelijke mediterrane landen. Momenteel vindt er een onderzoek plaats naar de versterking van de bestaande interconnectie. Geschatte kosten 40 miljoen euro.

1.7. Tunesië - Italië

Dit potentiële project voor de interconnectie van de Tunesische en Italiaanse elektriciteitsnetwerken streeft naar een capaciteit van 400 of 500 kV en zou in 2010 in bedrijf kunnen zijn. Geschatte kosten 500 miljoen euro.

1.8. Libië - Egypte

De bestaande interconnectie tussen de elektriciteitsnetwerken van Libië en Egypte dient aanzienlijk versterkt te worden. Het project wordt onderzocht en men overweegt een koppeling van 162 km, die in 2010 in bedrijf zou kunnen zijn met een verwachte overdrachtscapaciteit van 500 MW. Geschatte kosten 77 miljoen euro.

1.9. Egypte - Jordanië

De bestaande interconnectie van 400 kV tussen Egypte en Jordanië via een onderzeese kabel (met een huidige overdrachtscapaciteit van 300 MW) dient versterkt te worden, waarschijnlijk door de huidige capaciteit van de interconnectie te verdubbelen. De nieuwe koppeling van 400 kV zou in 2008 in bedrijf kunnen zijn. Geschatte kosten 110 miljoen euro.

1.10. Jordanië - Syrië

Men verwacht dat in 2010 een tweede fase van de interconnectie tussen Jordanië en Syrië in gebruik zal worden genomen. Het haalbaarheidsonderzoek is in 1992 uitgevoerd en in 1995 bijgewerkt voor de interconnectie tussen Egypte, Iran, Jordanië, Syrië en Turkije

(EIJST). De totale kosten van het project bedragen 1,8 miljoen Amerikaanse dollar. Geschatte kosten 33 miljoen euro.

1.11. Libanon - Syrië

De twee landen, die reeds zijn verbonden met een leiding van 230 kV, worden gekoppeld met een dubbel circuit van 400 kV OHL. Deze nieuwe leiding, die in 2003 in gebruik wordt genomen, zal een bijdrage leveren aan de opheffing van het energietekort van Libanon. Geschatte kosten 11 miljoen euro.

1.12. Syrië - Turkije

De koppeling tussen de Syrische en Turkse elektriciteitsnetwerken is sinds eind 1997 vertraagd en alleen het Turkse deel van de interconnectie is voltooid. Na voltooiing zullen de landen worden verbonden door één leiding met een capaciteit van 400 kV. Om de koppeling in gebruik te nemen, dient eerst de leiding in Syrië te worden voltooid. Geschatte kosten 50 miljoen euro.

1.13. Turkije - Griekenland

Het onderzoek naar 'Haalbaarheid en evaluatie van de elektrische interconnectie tussen Griekenland en Turkije', dat gedeeltelijk is gefinancierd via het TEN-programma, is afgerond. Op basis van de veelbelovende resultaten van dit onderzoek is op 28 maart 2002 een intentieverklaring getekend in Ankara, voor de aanleg van een koppelleiding van 400 kV tussen Babaeski (Turkije) en Filippi (Griekenland), die vóór eind 2006 moet zijn voltooid. Geschatte kosten 54 miljoen euro.

BIJLAGE II – VOORGESTELDE PRIORITAIRE GASPROJECTEN

10.1 NG1 Gasleidingen uit Noord-Rusland (Shtokman)

Het noordelijke trans-Europese gasleidingproject transporteert Russisch gas vanaf de Russische kust ten noorden van St. Petersburg via de Oostzee naar Noord-Duitsland en vervolgens via Nederland naar het Verenigd Koninkrijk. De leiding zou zich ongeveer 1.295 kilometer door de Oostzee uitstrekken en een capaciteit hebben van 20 tot 30 miljard kubieke meter per jaar. Men voorziet dat de belangrijkste toekomstige gasbron voor deze pijpleiding het nieuwe Shtokman-veld is, dat zo'n 650 kilometer ten noordoosten van Moermansk ligt (in de Barentssee) en dat, naast de infrastructuur voor het exploiteren van het gas, de aanleg zou vereisen van een pijpleiding van 555 kilometer naar de Russische kust en een pijpleiding van 1.359 kilometer over land naar de Oostzeekust.

10.2 NG2 Gasleidingen uit Noord-Rusland (Yamal)

Het oorspronkelijke Yamal-pijpleidingproject was bedoeld om gas uit de geplande nieuwe velden op het schiereiland Yamal in Noord-Siberië naar de Russische markt te brengen, alsmede naar de EU-markt via Wit-Rusland en Polen. Hoewel de koppeling naar de Yamal-velden waarschijnlijk niet op middellange termijn gerealiseerd kan worden, is de eerste van de voor Polen geplande twee pijpleidingen aangelegd en in bedrijf, hoewel deze leiding momenteel slechts zo'n 20 miljard kubieke meter vervoert, in vergelijking met een volledige capaciteit van meer dan 30 miljard kubieke meter. De tweede

pijpleiding, die parallel aan de eerste leiding moet lopen en een gelijksoortige capaciteit zal hebben, is het project dat van direct belang is en in een totale capaciteit van de twee leidingen zal resulteren van 65,7 miljard kubieke meter.

10.3 NG3 Gasleidingen uit Algerije

10.3.1 MEDGAZ-pijpleiding: van Algerije naar Spanje (NG3a)

Koppeling:	Van Algerije naar Spanje		
Gasbron:	Hassi R'mel-veld		
Capaciteit:	26 miljoen m³/d		
Gemiddelde afvoer	8,0 Bcm		
Geschatte kosten offshore- en onshore-sectie	1,1 miljard euro		
Route pijpleiding	Lengte km	Diameter inch	Compr. MWatt
H R'Mel – Beni Saf	547 Aan land	48"	17
Beni Saf – Almeria	200 Op zee	24"	46

Status project

- Overeenkomst: september 2000, tussen SONATRACH en CEPSA (Spanje).
- Intentieverklaringen: november 2002. Elk bedrijf koopt 1 Bcm in (7 Bcm in totaal).

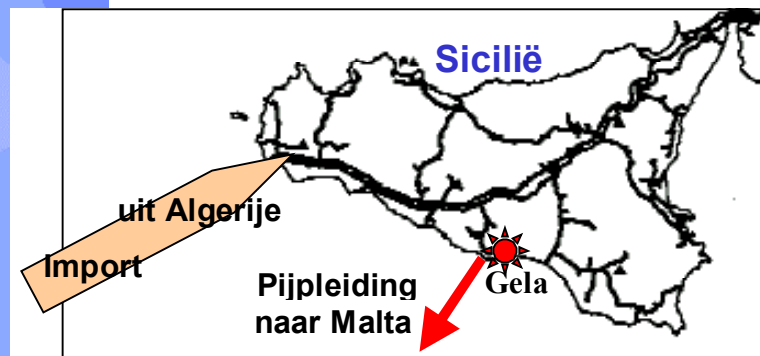
10.3.2 Pijpleiding tussen Algerije, Sardinië en Italië (NG3b)

Koppeling:	Van Algerije naar Italië		
Gasbron:	Hassi R'mel-veld		
Capaciteit:	26 miljoen m³/d		
Gemiddelde afvoer	8,0 Bcm		
Geschatte kosten pijpleiding en compressie	2,0 miljard euro		
Route pijpleiding	Lengte km	Diameter inch	Compr. MWatt
H R'Mel – El Kala	640	48"	14
El Kala – Cagliari	310	24"	60
Cagliari – Olbia	300	42"	
Olbia – Casteglion	280	22"	49

--	--	--	--

Status project

- Overeenkomst: joint venture, opgericht in december 2002, tussen SONATRACH, ENEL en WINTERSHALL.
- Project bevindt zich in zeer voorlopige fase.

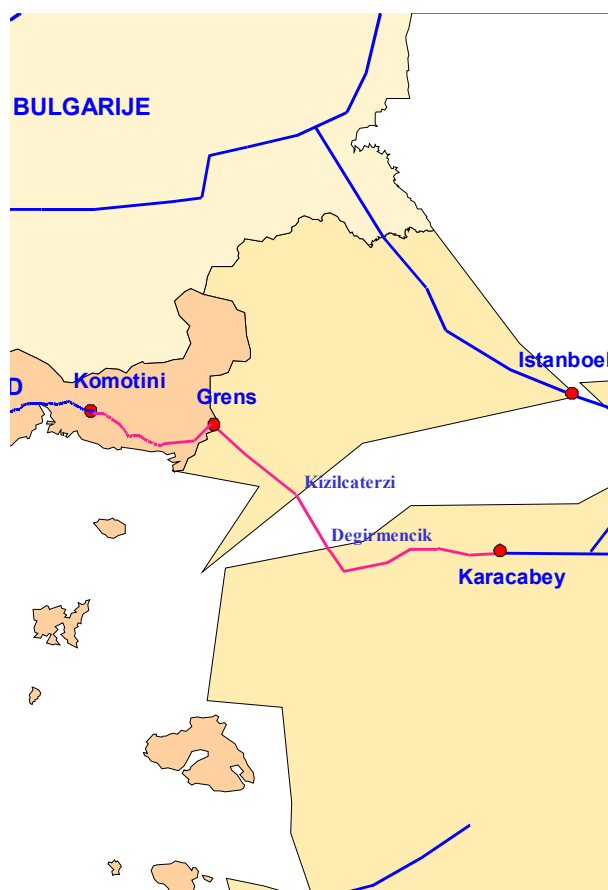

10.3.3 Gasleiding tussen Sicilië en Malta

Koppeling:	Van Sicilië naar Malta		
Gasbron:	Italiaans netwerk		
Capaciteit:	2,31 miljoen m³/d (0,84 Bcm)		
Gemiddelde afvoer	0,6 Bcm		
Investering pijpleiding:	87 miljoen Amerikaanse dollar		
Route pijpleiding	Lengte km	Diameter inch	Compr. MWatt
	136 -153 Op zee	16"	

Status project

- IV in januari 2002 getekend door ENEMALTA en ENI.
- Haalbaarheidsonderzoek afgerond.
- Energieopwekking vertegenwoordigt 95% van verwacht gasverbruik. De elektriciteitscentrales in Delimara en Marsa worden verbonden met onshoreleidingen.

10.4 NG4 Gasleidingen uit de Kaspische Zee

10.4.1 Koppeling tussen Turkije en Griekenland

Koppeling:	Turkije Griekenland			- Status project ○ Samenwerkingsverklaring op 30 januari 2001 ingediend bij EU. ○ Studeerkameronderzoek voltooid door DEPA/BOTAS op 7 augustus 2001. ○ IV tussen DEPA en BOTAS getekend op 28 maart 2002. ○ Verwachte aanvang werkzaamheden in 2005, met 0,5 Bcm naar Italië.
Gasbron:	Turkije (Rusland, Iran, Azerb.)			
Capaciteit:				
Gemiddelde afvoer	0,5 Bcm			
Geschatte kosten pijpleiding en compressie	260 miljoen euro			
Route pijpleiding	Lengte		Diameter	
	km		inch	
Karacabey – Degirmencik	115		42”	
Degirmencik – Kizilcaterzi	17		42”	
Kizilcaterzi – Ipsala	68		42”	
Ipsala – Komotini	85		42”	

10.4.2 Pijpleiding tussen Baku

Tbilissi en Ezurum

Koppeling:	Van Azerbeidzjan naar Turkije		
Gasbron:	Shah Deniz-veld		
Capaciteit:	22 Bcm		
Gemiddelde afvoer	Toezegging voor 7,6 Bcm		
Geschatte kosten pijpleiding en compressie	875 miljoen euro		
Route pijpleiding	Lengte km	Diameter inch	
Baku - Georgische grens	455	48"	
Georgische grens - Turkije	245	48"	
Turkse grens – Erzurum	225	48"	
	925		

Status project

- Afname- en verkoopovereenkomst gas in maart 2001 getekend door BOTAS en SOCAR (State Oil Company of Azerbeidzjan).
- Deze overeenkomst zou een levering starten van 2 Bcm/jaar om een plateau van 7,6 Bcm te bereiken (met inbegrip van 1 Bcm voor Georgië), maar is vertraagd tot 2006.

- De pijpleiding in Erzurum zal worden verbonden met de ‘Oost-Anatolische hoofdleiding’ naar Ankara.
- Dit project kan worden uitgebreid naar gasimport uit Turkmenistan in overeenstemming met de overeenkomst van 29 oktober 1998, die gerelateerd is aan het ‘trans-Kaspische’ project (SPA getekend op 21 mei 1999).

10.4.3 Pijpleiding van Turkije via Griekenland naar Italië.

Zuidoost-Europese gaskoppeling

Koppeling:	Van Turkije naar Italië, via pijpleiding (basis 48"): Griekenland
Gasbron:	Azerbeidzjan, anders
Capaciteit:	22 Bcm
Gemiddelde afvoer	Toezegging voor 7,6 Bcm
Geschatte kosten	6 miljard euro

Route pijpleiding	Lengte km		Lengte km
Baku – Tbilisi – Erzurum	1.062	Karacabey - Komotini	285
Erzurum – Ankara	857	Komotini - Karperi	217
Ankara – Karacabey	378	Karperi - Trikala	92
		Trikala - Stavrolimenas	280
		Stavrolimenas - Otranto	224
Subtotaal	2.297	Totaal	3.398

Status project

- Fase: voorbereidend haalbaarheidsonderzoek. Het totale project heeft betrekking op 4 delen:
 - BTE-pijpleiding: van Baku naar Erzurum
 - Turks deel: van Erzurum naar Karacabey
 - Interconnectie tussen Turkije en Griekenland: van Karacabey naar Komotini (ITG)

- Grieks deel: van Komotini naar Trikala
- Interconnectie tussen Griekenland en Italië: van Trikala naar Otranto
- Voor het deel van Griekenland naar Italië is er een intentieverklaring getekend door DEPA en EDISON Gas, om een onderzoek uit te voeren naar een interconnectie tussen Griekse en Italiaanse netwerken (vanaf Trikala).

10.4.4 Pijpleiding tussen Turkije en Oostenrijk (via Bulgarije, Roemenië en Hongarije).

Het is de geografische locatie van Bulgarije, Roemenië en Hongarije - tussen grote energieproducenten in Rusland en de regio rond de Kaspische Zee enerzijds en grote energieproducenten in Turkije en Europa anderzijds - die zuidoost-Europa zo belangrijk maakt als doorvoerpunt voor Russische en Kaspische aardgasvoorzieningen.

Koppeling:	Van Turkije naar Oostenrijk, via Bulgarije, Roemenië en Hongarije
Gasbron:	Azerbeidzjan, andere
Capaciteit:	20 Bcm
Geschatte kosten	6 miljard euro

Route pijpleiding	Lengte km		Lengte km
Baku – Tbilisi – Erzurum	1.062	Istanboel – Oostenrijkse grens (Baumgarten)	1.330
Erzurum – Ankara	857		
Ankara – Istanboel	380		
Subtotaal	2.300	Totaal	3.630

Status project

- Fase: voorbereidend haalbaarheidsonderzoek
- Betrokken bedrijven: OMV Erdgas (Oostenrijk), MOL (Hongarije), Transgaz (Roemenië), Bulgagas (Bulgarije), BOTAS (Turkije).

10.4.5 Pijpleiding tussen Griekenland en Oostenrijk (via Balkan-landen).

De potentiële toekomstige route van de gasleiding in het oosten loopt langs de as van Turkije, Griekenland en landen in de bergketen van de West-Balkan (Fyrom, Albanië, Joegoslavië, Bosnië-Herzegovina, Kroatië, Slovenië) naar Oostenrijk. DEPA, BOTAS en OMV zijn overeengekomen om een voorbereidend haalbaarheidsonderzoek uit te voeren, waarmee in 2003 wordt begonnen. Nog geen schatting van de kosten beschikbaar.

10.4.6 Gasvoorziening uit Iran.

Iran wil grote hoeveelheden gas exporteren, in verband met zijn bijna onbeperkte productiepotentieel voor aardgas. Potentiële afnemers van Iraanse gasexport zijn (naast Turkije): Griekenland, Italië, de Balkan-landen, Bulgarije en Oekraïne. De export zou via pijpleidingen of LNG-tankers kunnen verlopen, met mogelijke LNG-exportterminals in Asaluyeh of op Kish Island. Naar verluidt is Iran drie LNG-installaties aan het ontwikkelen. De kosten voor de bouw van een LNG-installatie bedragen ongeveer 1 miljard euro en de ontwikkeling van tankers ongeveer 350 miljoen euro (voor een gemiddeld afvoer van 5 bcm).

De export van Iraans aardgas naar Turkije bedroeg in 2002 ongeveer 105 Bcf, hetgeen in 2007 zal zijn toegenomen tot 350 Bcf per jaar.

In maart 2002 tekenden Griekenland en Iran een overeenkomst inzake de uitbreiding van de aardgasleiding van Iran naar Turkije naar Griekenland. Vanaf daar zou het gas naar Europa kunnen worden getransporteerd via een onderzeese pijpleiding naar Italië, waar de vraag naar gas - vooral voor de opwekking van elektrische energie - de komende jaren naar verwachting snel zal groeien.

In december 1997 begon Turkmenistan met de 190 miljoen dollar kostende Korpezhe-Kurt Kui-pijpleiding naar Iran. De 124 mijl lange pijpleiding, met een initiële capaciteit van 141 Bcf, zal een piekcapaciteit van 282 Bcf aardgas per jaar bereiken. In 2000 importeerde Iran via de pijpleiding 106 Bcf uit Turkmenistan. Dat cijfer steeg in 2001 naar 154 Bcf.

In de nabije toekomst kan de uitgebreide Europese Unie met al deze interconnecties gas uit de Kaspische regio importeren.

10.5.1 Interconnectie uit Irak.

Irak beschikt over 110 triljoen kubieke voet (Tcf) aangetoonde aardgasreserves en ongeveer 150 Tcf waarschijnlijke reserves. Omdat het meeste aardgas in Irak met olie is geassocieerd, zal een toename in de olieuitvoer van het land direct invloed hebben op de gassector.

De belangrijkste bronnen van geassocieerd aardgas zijn de olievelden in Kirkuk, Ain Zalah, Butma, en Bai Hassan in Noord-Irak en de velden Noord- en Zuid-Rumaila en Zubair in het zuiden.

De enige productie van niet-geassocieerd aardgas vindt plaats op het veld al-Anfal (opbrengst 200 Mmcf/d) in Noord-Irak. De productie in Al-Anfal, waarmee in mei 1990 begonnen is, gaat via een pijpleiding naar het gasverwerkingsstation in Jambur, dat slechts 20 mijl van het veld in Kirkuk is verwijderd. De gasrijkdommen van Al-Anfal worden geschat op 4,5 Tcf, waarvan 1,8 Tcf met zekerheid is vastgesteld. In november 2001 werd een groot niet-geassocieerd aardgasveld ontdekt in de Akas-regio in West-Irak, dicht bij de grens met Syrië, met een geschatte 2,1 Tcf aan aardgasreserves.

Naast al-Anfal heeft Irak vier grote niet-geassocieerde aardgasvelden (Chemchamal, Jaria Pika, Khashm al Ahmar, Mansuriya) in de provincies Kirkuk en Diyala. In februari 2000 benoemde het Iraakse Ministerie van Olie Agip en Gaz de France tot projectleiders voor de ontwikkeling van deze velden, waaruit in totaal meer dan 10 Tcf aan reserves kan worden gewonnen.

Momenteel beschikt Irak over een grote aardgasleiding die ongeveer 240 MMcf/d aan Bagdad kan leveren vanuit het veld West-Qurna. Deze 48 inch-leiding werd in november 1988 in gebruik genomen, maar fase II en III van het project werden nooit voltooid vanwege de oorlog en de sancties. De laatste twee fasen van het pijpleidingproject zouden voorzien in de levering aan Turkije. Het Noordelijke Gassysteem van Irak, dat in 1983 online ging, is beschadigd tijdens de Golfoorlog en de Koerdische opstand in maart 1991.

10.6 NG6 - Gasvoorzieningen uit Libië.

Er bestaat potentieel voor een grote toename in de Libische gasexport naar Europa.

Er wordt vooruitgang geboekt door een gezamenlijke onderneming tussen Eni en NOC via het West-Libische Gasproject (WLGP), dat gericht is op de ontwikkeling en export van grote hoeveelheden aardgas naar Italië. Het WLGP streeft naar de export van 8 miljard kubieke meter (280 Bcf) aardgas per jaar vanuit een verwerkingsfaciliteit in Melitah (Libië) naar Italië en Frankrijk voor meer dan 24 jaar, te beginnen in 2004, via een 370 mijl lange onderzeese pijpleiding (de 'groene stroom' genoemd) in de Middellandse Zee naar Zuidoost-Sicilië en het Italiaanse vasteland.

Tot nu toe heeft het Italiaanse Edison Gas ongeveer de helft van dit gas (140 Bcf) voor haar rekening genomen. Het wordt voornamelijk gebruikt voor energieopwekking in Italië. Naast Edison nemen het Italiaanse Energia Gaz en Gas de France elk ongeveer 70 Bcf Libisch gas voor hun rekening. Als onderdeel van het WLGP is Agrip-ENI van plan om enorme Libische gasreserves te exploiteren in offshore Block NC-41 in de Golf van Gabès, alsmede in de Wafa-gasvelden en -olievelden op land, bij de Algerijnse grens.

De haalbaarheidsonderzoeken naar Wafa en NC-41 zijn voltooid en men verwacht dat het gas halverwege 2004 zal gaan stromen. Men verwacht tevens dat het project condensaten zal produceren die equivalent zijn aan een geschatte hoeveelheid van 70.000 bbl/d.

Agrip-ENI heeft zich tevens ingezet voor de koppeling van de Egyptische en Libische reserves aan Italië via een pijpleiding. In juni 1997 werd na een bezoek aan Libië een principeovereenkomst bereikt om de aardgasnetwerken van Egypte en Libië te koppelen.

Er ligt tevens een ander voorstel voor het aanleggen van een bijna 900 mijl lange pijpleiding vanuit Noord-Afrika naar Zuid-Europa. Een dergelijke pijpleiding zou aardgas kunnen transporteren vanuit Egypte, Libië, Tunesië en Algerije naar Spanje, via Marokko (er ligt reeds een pijpleiding tussen Marokko en Spanje). In mei 1997 zijn Tunesië en Libië tevens overeengekomen om een gezamenlijke onderneming te starten voor de aanleg van een aardgasleiding vanuit het Mellita-gebied in Libië naar de Zuid-Tunesische stad en het industriegebied van Gabès. In 1998 tekenden Tunesië en Libië een overeenkomst voor ongeveer 70 Bcf gas per jaar, dat vanaf 2003 vanuit de Libische gasvelden geleverd zal worden aan Cap Bon, Tunesië.

Nog geen schatting van de kosten beschikbaar.

10.7 NG7 – Oost-mediterrane gasring

10.7.1 Arabische gasleiding vanuit Egypte NG7b

Projectomschrijving

Koppeling:	Van Egypte naar Mashreq-landen	
Gasbron:	Egyptische velden bij Nijl-delta	
Capaciteit:	10 Bcm	
Fase 1	Van Egypte naar Jordanië	Port Said - El Arish - Aqaba
Fase 2	Jordanië	Aqaba – Amman - Rehab
Fase 3	Van Jordanië naar Syrië	El Rehab – Damascus - Homs
Fase 4	Van Syrië naar Libanon	Damas - Zahrani
Fase 5	Van Syrië naar Cyprus	Banias - Cape Greco
Fase 6	Van Syrië naar Turkije	
Totale geschatte kosten	1,6 miljard euro	
Route pijpleiding	Lengte km	Diameter inch
Fase 1	441	30"

Fase 2	370	30"
Fase 3	450	30"
Fase 4	195	30"
Fase 5	266	16"
Fase 6	380	

Status project

- Fase 1 voltooid: leiding van Port Said naar El Arish (Sinaï-leiding) voltooid in maart 2000. El Arish - Aqaba eind 2003 voltooid.
- Fase 2 Aqaba - Amman - Rehab klaar voor aanleg. Verwachte oplevering begin 2005.
- Ondertekening overeenkomst in augustus 2002 tussen de Ministers van Energie van Egypte, Jordanië, Syrië en Libanon om fases 3 en 4 naar Libanon en Syrië te controleren.

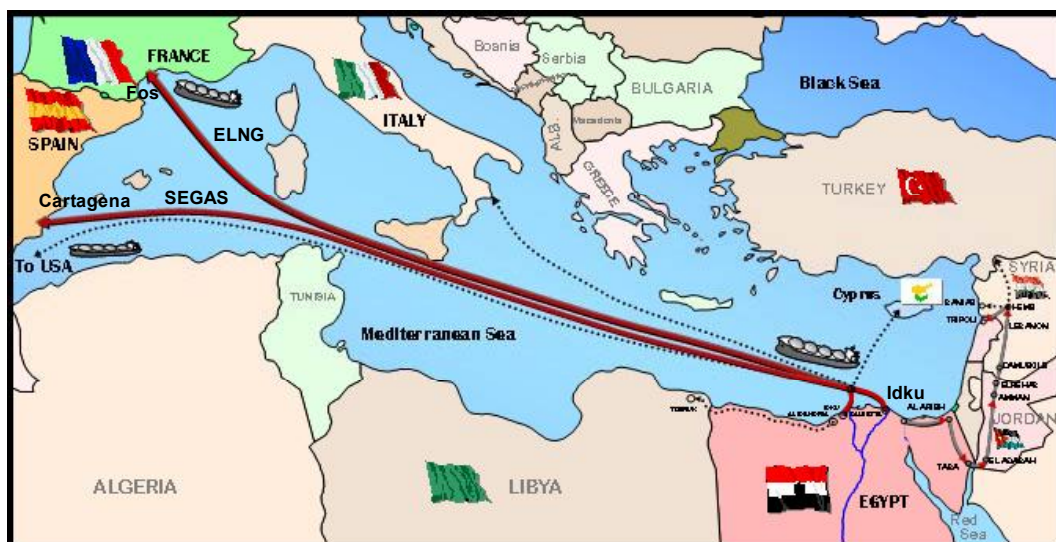

10.7.2 LNG-import naar Cyprus

Koppeling	Van Egypte naar Cyprus
Gasbron:	Vloeibaarmakingsinstallatie Damietta
Bestemming	Vasilikos-terminal Cyprus
Afstand	300 mijl
Invoerstroom:	0,7 (2009) tot 1,7 Bcm (2021)
Omvang tanker	135.000 m ³
Kosten pijpleiding-terminal	160 miljoen euro

Status

- Haalbaarheid afgerond in januari 2003. Besluit van regering om door te gaan met de LNG-optie.
- Import zal naar verwachting niet eerder beginnen dan in 2009, waarbij het gas alleen gebruikt zal worden voor energieopwekking.

10.7.3 LNG-project Egypte – ELNG (Egpc-Egas)

Koppeling	Van Egypte naar Frankrijk	
Gasbron:	Maritieme Concessie Westelijke Delta	Vloeibaarmakings-installatie (Idku)
Bestemming	Frankrijk Fos-terminal	Tankers
Afstand	1530 mijl	
Capaciteit:	3,6 miljoen ton	
Gemiddelde afvoer	4,90 Bcm	
Geschatte kosten vloeibaarmakings-installatie en tankers voor eerste productielijn	1,25 miljard euro	

Status

- Ondertekening overeenkomst op 9 april 2001 tussen EGPC, BG Group en EDISON voor uitvoering van een geïntegreerd LNG-exportproject op basis van WDDM-document (op basis van nieuwe bepalingen in PSC-contract).
- Productielijn 1 (3,6 miljoen ton) start naar verwachting in het 3e kwartaal van 2005 met levering aan Frankrijk (Fos).
- Productlijn 2: EPC, start naar verwachting halverwege 2006. Marketing naar Europa (Italië) en de Verenigde Staten.

Tabel 1: Gasbalans: [Een tabel met een indicatie van de volumes die mogelijk beschikbaar zijn voor export naar de EU uit de verschillende regio's, zou nuttig kunnen zijn, naast de tabel met gegevens over de nieuwe geplande capaciteit.]

2001 aardgasimport en importcapaciteit			
import via pijpleiding uit	in bcm	bestaande capaciteit	reservecapaciteit
- Rusland	108,5	180	71,5
- Algerije	29,8	39	9,2
- Noorwegen	50,8	75	24,2
LNG-import	34,7	43	8,3
totaal	223,8	337	113,2

2020 importbehoeften en nieuwe capaciteit			
	importbehoeften	bestaande capaciteit in 2001	geplande nieuwe capaciteit in 2020
EU 25	404	337	192

2020 Nieuwe geplande capaciteit	
	in bcm
Rusland	30
- Oostzeelijn (noord-Europa)	
- Yamal II	30
Noorwegen	
- nieuwe Britse lijn	24
Algerije	
- Medgaz	16
- uitbreiding GME	5
- Galsi-lijn	8
Kaspische regio*	
- Turkije-Griekenland-Balkan (Kaspisch bekken + Iran)	10
Libië	
- Groene stroom	30
LNG-importterminals	39
totale nieuwe geplande capaciteit	192

* voorlopige schatting

Tabel 2: Olie-import

Import van ruwe olie (1000t)															
Land van herkomst	EU-15	B	DK	D	EL	E	F	IRL	I	L	NL	A	P	FIN	S
Frankrijk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Nederland	193	66	-	105	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Duitsland	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Italië	225	-	-	98	-	127	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Verenigd Koninkrijk	47.581	6.107	-	15.323	-	1.829	11.347	322	343	-	10.783	-	479	1.048	-
Ierland	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Denemarken	9.454	-	-	1.050	-	-	1.226	-	-	-	1.462	-	-	2.188	2.397
Griekenland	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
België	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Luxemburg	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Noorwegen*	108121*	8.135	2.937	20.969	-	420	19.371	2.862	2.927	-	10.782	-	799	1.804	9.143
Zweden	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Finland	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Portugal	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Spanje	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Turkije	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ex-USSR**	102686**	5.088	95	35.821	5.742	6.067	10.106	-	19.501	-	7.203	1.888	1.268	5.870	1.130
Roemenië	118	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	118	-	-	-
Algerije	19.095	142	-	3.958	-	1.571	4.266	-	2.765	-	4.666	520	319	-	-
Libië	43.163	6	-	10.029	1.211	7.205	2.988	-	20.284	-	25	1.336	79	-	-
Egypte	3.525	-	-	29	-	137	67	-	2.868	-	-	-	292	-	-
Nigeria	25.721	238	-	3.013	-	8.676	5.260	-	1.752	-	1.387	1.390	3.637	-	252
Gabon	1.643	-	-	-	-	186	1.314	-	-	-	-	-	143	-	-
VS	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mexico	9.291	-	-	-	-	7.735	37	-	87	-	-	-	944	-	-
Venezuela	9.023	1.323	-	1.670	-	2.608	-	-	139	-	459	-	852	-	835
Equador	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Irak	20.126	1.035	-	21	1.303	2.568	5.366	-	3.925	-	4.718	917	273	-	-
Iran	31.412	2.895	-	256	5.382	4.098	3.631	-	10.443	-	1.157	-	469	-	3.081
Saoedi-Arabië	57.496	5.821	-	4.016	5.268	6.291	11.345	-	8.933	-	10.539	641	1.965	-	1.146
Koeweit	7.990	87	-	109	-	-	1.110	-	653	-	6.031	-	-	-	-
Quatar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Verenigde Arabische Emiraten	354	50	-	-	-	-	255	-	-	-	-	49	-	-	-
Oman	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Indonesië	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Wereld	549.477	31.941	3.042	105.171	18.906	56.792	86.242	3.353	82.829	-	60.810	7.940	12.617	10.951	19.891
INTRA-EU	60.709	6.656	-	16.639	-	1.956	12.573	491	343	-	12.280	-	563	3.247	4.277

* waarvan 11,7 miljoen ton is geïmporteerd via pijpleidingen op EU-15-niveau

** waarvan 24,7 miljoen ton is geïmporteerd via pijpleidingen op EU-15-niveau

Bron : Eurostat

Tabel 3: Capaciteit olie-industrie

Olie-industrie in de Europese Unie

2001 - Miljoen ton per jaar	Atmosferische destillatie	Vacuüm-destillatie	Reforming	Hydrokraken	Katalytisch kraken	Viscositeits-reductie en/of thermisch kraken	Verkooksen
Oostenrijk	10,3	3,5	1,4	-	1,4	1,0	-
België	37,9	16,2	5,1	-	5,9	4,4	-
Denemarken	9,2	1,6	1,7	0,3	-	3,6	-
Finland	12,5	5,8	2,2	1,1	3,0	2,0	-
Frankrijk	98,5	42,2	12,1	0,9	19,7	8,7	-
Duitsland	112,9	45,3	17,0	8,0	17,8	11,9	5,9
Griekenland	20,4	4,6	2,4	2,2	3,9	2,9	-
Ierland	3,5	-	0,5	-	-	-	-
Italië	115,5	41,2	13,5	16,4	15,3	21,7	2,6
Nederland	59,6	23,3	7,4	8,5	5,3	5,7	2,2
Portugal	14,4	4,3	2,2	0,4	1,7	1,4	-
Spanje	65,7	21,6	7,8	-	8,6	8,5	2,3
Zweden	19,2	6,6	3,5	-	1,8	3,5	-
Verenigd Koninkrijk	88,8	40,2	12,9	2,1	24,6	5,5	3,9
Europese Unie	668,4	256,2	89,6	39,8	108,8	80,7	16,9

Bron: Nationale overheden

Tabel 4. Elektriciteitsproductie in de EU, de toetredingslanden en de buurlanden in 2000

Land	Elektriciteit Productie/TWh (2000)
EU	2598
12 toetredingslanden	403,2
Turkije	119
Algerije	23,6
Wit-Rusland	24,7
Egypte	69,6
Israël	38,9
Jordanië	6,9
Libanon	8
Libië	19,4
Marokko	14,2
Moldavië	3,3
Rusland	835,6
Syrië	19,7
Oekraïne	163,6

Tabel 5. Nettouitwisseling van elektriciteit in 2001 tussen de EU/toetredingslanden en buurlanden (zonder Noorwegen, Zwitserland en de voormalige Joegoslavische landen)

Koppeling	TWh	Richting
Spanje - Marokko	1,6	Export
Polen/Slowakije/Hongarije - Oekraïne	2,5	Import
Polen - Wit-Rusland	0,7	Import
Finland - Rusland	7,7	Import
Estland - Rusland	1,7	Import
Letland - Rusland	0,4	Import
Litouwen - Wit-Rusland	1,8	Export
Litouwen - Rusland	3	Export
Roemenië – Moldavië	?	?
Roemenië - Oekraïne	?	?